

VUUR OVER DE FJORDEN

HERE IS THE NAVY
DE MAJOOR KWAM EENS KIJKEN
LIEVER MARX DAN MARS
JUDAS ZONDER LOON
ALBION AARZELT
ZORGEN OM ZWAAR WATER
VAN OSLO TOT NARVIK

12

Dat de oorlog begin april 1940 plotseling opvlamde in het uiterste noordwesten van Europa, kwam voor velen als een verrassing. Maar voor wie in staat was de problemen van de oorlogvoerende landen in iets breder verband te overzien, was het dat allerm minst. De oorlog zou uiteindelijk op de slagvelden moeten worden uitgevochten. Maar van doorslaggevende betekenis zouden op de lange duur de grondstoffen en de voorraden zijn die nodig waren om het militaire potentieel in stand te houden en uit te breiden.

Niet voor niets was sedert september 1939 de hevigste strijd geleverd ter zee. En niet voor niets waren de activiteiten van de marinestrijdkrachten in de eerste plaats gericht tegen de koopvaardijvloot en pas daarna tegen de vijandelijke oorlogsschepen. De vijand uitputten en machteloos maken was in dit stadium van de oorlog belangrijker dan een direct militair succes.

Hoe moeilijk de positie van de neutrale landen in dit verband was, hebt u hiervoor al kunnen lezen. Geen land verkeerde hierbij in een lastiger situatie dan Noorwegen. Het ijzererts uit Noord-Zweden vormde voor Duitsland een levensbelang — de transporten konden slechts langs één weg plaatsvinden: per schip door de Noorse territoriale wateren. Van even groot belang was voor Engeland en Frankrijk het belemmeren van deze transporten. Zolang ze ongestoord voortgang vonden, maakte Duitsland in feite misbruik van Noorwegens neutrale positie; om ze te verstoren moesten de geallieerden de neutraliteit van Noorwegen schenden.

Al in een vroeg stadium werden in Londen en Parijs plannen in deze richting gemaakt. Het leggen van mijnen werd overwogen en zelfs het bezetten van strategische punten in het noorden van Noorwegen. Maar ook Duitsland begreep dat men niet lang meer over de veilige route langs Noorwegen zou kunnen beschikken. Men wilde de Britten voor zijn. De Noorse verrader Quisling had al in 1939 gepoogd dit soort plannen ook een ideologische bodem te verschaffen. De aanhouding door de Engelsen van de Duitse tanker 'Altmark' in de Noorse wateren, medio februari 1940, maakte een eind aan Hitlers aarzelingen.

Eén dag nadat de Engelsen, na lang dralen, gereedgekomen waren met het leggen van mijnen voor Noorwegens kust, sloegen de Duitsers toe. Denemarken werd 'en passant' bezet en gaf zich zonder strijd gewonnen. De tegenstand van de Noren, op beperkte schaal geholpen door de Engelsen, bleef vruchteloos. Na precies twee maanden kwam het einde. Inmiddels had Quisling zijn judasloon — voorlopig — nog niet ontvangen.

A.H.P.

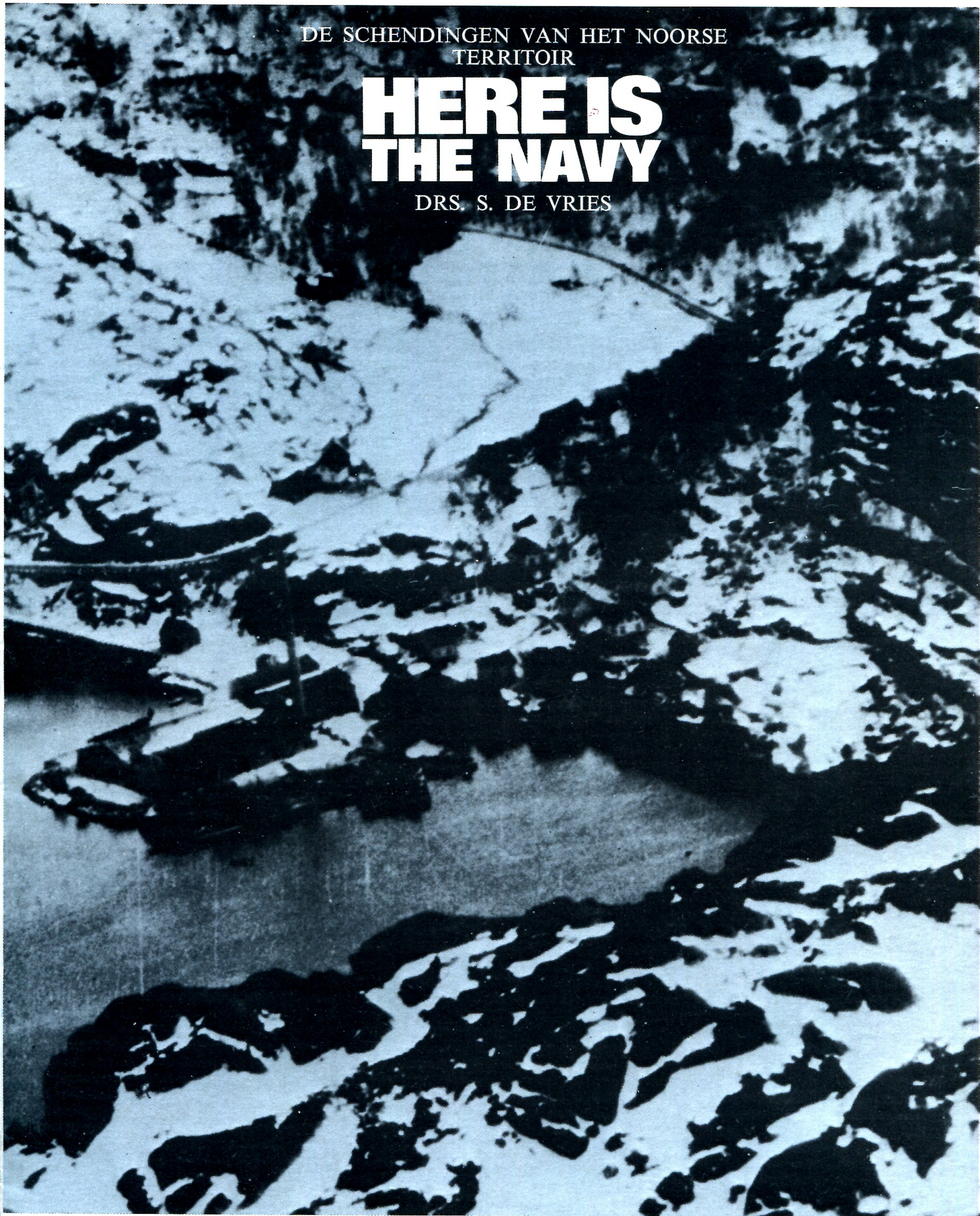

Foto-archief Spaarnestad

DE SCHENDINGEN VAN HET NOORSE
TERRITOIR

HERE IS THE NAVY

DRS. S. DE VRIES

Na de ondergang van het vestzakslagschip 'Admiral Graf Spee' in de Rio de la Plata begon de Britse admiraliteit een uitgebreide speurtocht naar het bevoorradingschip, de tanker 'Altmark'. De 'Altmark' begaf zich pas eind januari 1940 vanuit het zuiden van de Atlantische Oceaan naar het noorden en wist, begunstigd door het slechte weer, onopgemerkt de IJsland-Fär-Öerpassage door te komen. Aan boord bevond zich een groot aantal Engelse krijgsgevangenen van de door de 'Graf Spee' tot zinken gebrachte schepen. Op 14 februari was het schip in Trondheim. Hier, en later ook te Bergen, eiste het vrijstelling van onderzoek toen het door de Noren werd aangehouden. In Engeland kwamen be-

Jösenfjord. Vian retireerde en vroeg over de radio verdere instructies aan de admiraliteit. Churchill nam nu zelf de zaak in handen: Vian moest aanbieden samen met de Noren de 'Altmark' naar Bergen te escorteren voor onderzoek, maar bij weigering moest hij enteren en de gevangenen bevrijden. Inderdaad weigerden de Noren voor de tweede maal. Drie uur na zijn eerste poging — het was inmiddels donker geworden — naderde Vian wederom de 'Altmark'. Hij was aan boord van de torpedobootjager 'Cossack', die langszij kwam. De 'Altmark' liep aan de grond na een vergeefse poging de 'Cossack' te rammen. De Britten sprongen aan boord onder de kreet 'Here is the Navy!' en over-

breuk op de Noorse territorialiteit. De nagevoeg symbolische wijze waarop de Noren het schip hadden doorzocht, rechtvaardigde echter het Britse optreden. Stilzwijgend hadden de Noren het misbruik van hun wateren geaccepteerd. Officieel volgde natuurlijk van Noorse zijde een protest, maar de publieke opinie in Noorwegen, zowel als in de andere neutrale landen, stond sympathiek tegenover de Britse actie. In Engeland werd zij als een groot succes gevierd en de kreet 'Here is the Navy!' werd een soort slogan. Hitler was woedend. Het incident maakte een eind aan zijn weifeling omtrent een invasie in Noorwegen.

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

richten binnen omtrent de bewegingen van het schip langs de Noorse kust en admiraal Forbes gaf aan lichte zeestrijdkrachten opdracht de tanker te onderscheppen. Op 16 februari werd de 'Altmark' bij de Jösenfjord aan de zuidpunt van Noorwegen aangehouden door de Britse kruiser 'Arethusa' en een flottielje torpedobootjagers onder commando van kapitein-ter-zee Vian. Twee kleine Noorse marine-eenheden die de 'Altmark' escorteerden, stonden de Britten niet toe tussenbeide te komen op grond van het feit dat de 'Altmark' reeds in Bergen onderzocht zou zijn, onbewapend was en op wettige wijze van neutraal vaarwater gebruik maakte. Tijdens dit intermezzo verdween de 'Altmark' in de

Nadat de 'Altmark' zijn toevlucht gezocht had in de Jösenfjord (foto vorige pagina), slaagde de 'Cossack' erin de Britse gevangenen (foto boven) snel te bevrijden.

Rechts: bij de actie tegen de 'Altmark' sneuvelden verscheidene Duitsers, die hier door hun kameraden worden begraven.

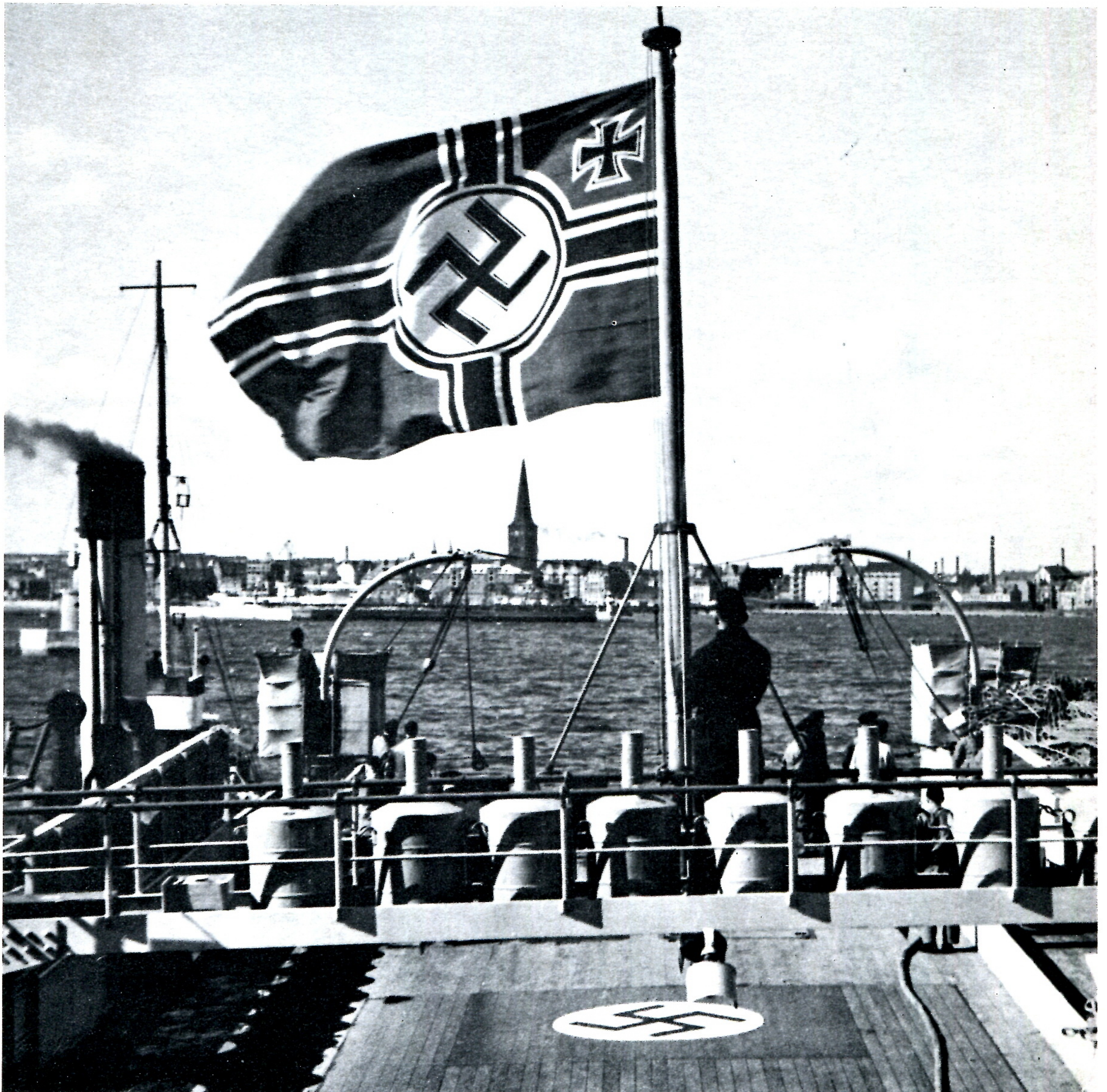
meesterden het schip, waarbij een achttal Duitsers het leven liet. De 299 Britse gevangenen werden bevrijd. De 'Altmark' werd verder aan zijn lot overgelaten en de 'Cossack', zwaar bewaakt door de schepen van de *Home Fleet*, zette koers naar Rosyth. De actie ging ver uit boven een technische in-

Om de gehele actie tegen de 'Altmark' heen speelde de kwestie van het leggen van mijnen in de Noorse territoriale wateren. In oktober 1939 hadden de Britten hun systeem van mijnen leggen voltooid, zowel defensief (Nauw van Calais, *East Coast Barrier*) als offensief (Duitse Bocht). Alle mijnenvelden waren gelegd in overeenstemming met het internationale recht; het *broadcast* leggen van mijnen zoals dat wel door de Duitsers gebeurde, wekte aversie bij de Engelsen en was bovendien gevaarlijk voor hun eigen scheepvaart. Toen in de strenge winter van 1939—1940 de Oostzee langer dan anders bleef dichtgevroren, werd de route via Narvik voor de Duitsers veel belangrijker. De Britse admiraliteit wilde ook deze route blokkeren, 'the covered way', zoals Churchill de route door de Noorse territoriale wateren placht te noemen. Hij had sterk aangedrongen op het leggen van mijnen in de Noorse territoriale wateren, maar Chamberlain gaf pas op 3 april toe. Op 8 april zouden er op drie punten mijnen worden gelegd. Op 5 april zetten de Engelse schepen koers naar Noorwegen en de volgende dag bereikten de Britse admiraliteit berichten omtrent grote Duitse activiteit in de Duitse Oostzeehavens; de zevende kwamen in Londen de volledige plannen binnen van de Duitse bedoelingen. Zij werden echter afgedaan als 'de zoveelste zet in de zenuwoorlog'. Tenslotte, op 7 april om 8.15 uur, gaf admiraal Forbes de *Home Fleet* het bevel naar Noorwegen op te stomen. Op 8 april voltooiden de Britse torpedobootjagers het leggen van mijnen voor de Noorse kust, maar diezelfde dag voeren de Duitse schepen noordwaarts voor de invasie.

DE AANVAL OP DENEMARKEN

DE MAJOOR KWAM EENS KUKEN

M. G. EMEIS JR.

Kopenhagen, donderdag 4 april 1940. Stipt op tijd landt om negen uur 's avonds het lijntoestel van de *Lufthansa* dat anderhalf uur tevoren in Berlijn is opgestegen. Passagier Glein, die zich met zijn paspoort als Duitser en rentmeester identificeert, spoedt zich naar zijn hotel om het binnen enkele minuten weer te verlaten. Door de besneeuwde, vrijwel uitgestorven straten loopt hij naar de haven, waar hij de kade en haar toegangen nauwkeurig opneemt. Een politieman vraagt hem wat hij daar te maken heeft. Rentmeester Glein zegt te zijn verdwaald. De agent brengt hem behulpzaam naar een tramhalte, gaat zijns wegs en bemerkt niet dat de buitenlander de naderende tram negeert en terug-

betekenis en leidt zijn nieuwe kennis vervolgens rond door de vertrekken van de commandanten, de militaire bureaus, de telefooncentrale, de wachtposten, de Noorder- en de Zuiderpoort. Rentmeester Glein bedankt zijn gids hartelijk voor het genotene en neemt afscheid. Een paar uur later vliegt hij naar Berlijn terug.

Kopenhagen, dinsdag 9 april 1940. Tegen zonsopgang meert het motorschip 'Hansestadt Danzig' aan een Kopenhaagse kade-muur. Aan boord bevindt zich het 1e bataljon van het 308e infanterieregiment. In species tien minuten zijn ze heer en meester in de citadel en twee uur later in de hele Deense hoofdstad. De bliksemsnelle overval wordt

wandelt naar de haven om de route naar de citadel te bestuderen. Pas om half twee 's nachts is hij in zijn hotel terug en al om acht uur 's morgens is hij weer bij de haven. Met vaste tred stapt hij even later langs een Deense schildwacht de citadel binnen en begeeft zich naar de kerk. Een passerende sergeant zegt hem dat lutherse kerken alleen op zondag open zijn, zodat het interieur nu niet te bezichtigen is. De rentmeester knoopt een praatje aan en vraagt of de sergeant hem de bezienswaardigheden van deze eeuwenoude citadel wil laten zien. De bereidwillige Deen en de leergierige Duitser drinken een biertje in de korporaalskantine. De sergeant vertelt over de citadel, haar garnizoen en militaire

Boven: pas na de snelle capitulatie van Denemarken begonnen de Duitsers — onder de belangstellende ogen van de Denen — grote aantallen bezettingstroepen te ontschepen.

Geheel boven: flakgeschut, snel in stelling gebracht, bewaakte het Deense luchtruim, waaruit echter vrijwel geen gevaar dreigde.

Rechterpagina: Deense soldaten brengen bij het betreden van de Kopenhaagse citadel de militaire groet aan Duitse wachtposten.

Vorige pagina: binnen één dag maakten de Duitsers zich meester van Denemarken en hesen hun oorlogsvlag boven Kopenhagen.

geleid door bataljonscommandant majoor Glein. Zijn valse rentmeesterspaspoort is in Berlijn achtergebleven. *Weserübung Süd*, codenaam voor de Duitse overval op Denemarken, is begonnen.

Sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog waren de drie miljoen ton ijzererts die jaarlijks uit het Noordzweedse Luleå per spoor het Noordnoorse Narvik en vandaar per schip langs de Noorse kust Duitsland bereikten, de Britten een doorn in het oog. Noorwegens havens en fjorden, strategisch van enorm belang, waren voor Engeland niet minder begerlijk dan voor Duitsland. In het kader van dit onderwerp is niet de Britse,

maar alleen de Duitse aanval op Noorwegen van belang. Van laatstgenoemde immers werd de Duitse overrompeling van Denemarken een onderdeel.

Met een staf van negen officieren betrok generaal Nikolaus von Falkenhorst op 22 februari 1940 werkruimte in het OKW-hoofdkwartier in de Berlijnse Bendlerstrasse. Het schrikbarende tekort aan documentatie werd zo goed mogelijk aangevuld met toeristische reisgidsen over Scandinavië en, om in de boekwinkels geen argwaan te wekken, over andere landen. Dat 1940 een schrikkeljaar was, bood Von Falkenhorst de kans na een week van koortachtige bedrijvigheid nog op 29 februari zijn definitief en gedetailleerd plan tot verovering van Denemarken en Noorwegen aan Hitler voor te leggen. Deze toonde zich zeer tevreden. Pas nu lichtte hij de drie bevelhebbers van land-, zee- en luchtmacht in, die nu de vereiste troepen en materieel ter beschikking moesten stellen. De aanval op Noorwegen werd als *Weserübung Nord*, die op Denemarken als *Weserübung Süd* aangeduid.

Als doel van *Weserübung Süd* noemde Hitler: 'Bij verrassing Jutland en Fyn, vervolgens Sjaelland bezetten. Hiertoe dient men, terwijl de belangrijkste punten worden beveiligd, zo snel mogelijk door te stoten tot Skagen en de oostkust van Fyn. In Sjaelland moeten als uitgangspunten voor de latere bezetting vroegtijdig steunpunten in bezit worden genomen. De marine levert strijdkrachten om de verbinding Nyborg-Korsör veilig te stellen en snel de brug over de Kleine Belt te veroveren, zo nodig ook om troepen aan land te zetten. De marine bereidt verder de kustverdediging voor. De luchtmacht levert vliegtuigen die in eerste instantie bestemd zijn voor demonstratievluchten en het uitwerpen van strooibiljetten. De troepen mogen de ware doelen niet eerder dan na het uitvaren te horen krijgen.'

Leger, vloot en luchtmacht, in hun wiek geschoten omdat zij niet gekend waren in de opzet, opperden bezwaren. Doordat gelijktijdig ook de aanval op Frankrijk (operatie *Gelb*) in voorbereiding was, kreeg Von Falkenhorst voor de verovering van Denemarken ternauwernood twee van de ruim tweehonderd Duitse divisies toegewezen. Admiraal Raeder betoogde dat de marine bij de operatie *Weserübung* lange donkere nachten nodig had en dat die slechts tot 7 april voorhandig waren. De felste tegenkanting kwam van de luchtmacht, dat wil zeggen van haar chef Goering. 'De veldmaarschalk tiert,' noteerde generaal Jodl op 2 maart, 'en wordt onvriendelijk tegen chef OKW.' Goering meende namelijk dat Keitel hem om persoonlijke redenen opzettelijk onkundig had gelaten. Keitel wees de beschuldiging van de hand en Goering ging bij Hitler verhaal halen. Ook dat leverde hem niets op, want de volgende dag bepaalde de Führer 'zeer scherp' dat operatie *Weserübung* 'snel en krachtig' moest worden uitgevoerd: 'Geen vertraging door weermachtsonderdelen, grootst mogelijke bespoediging is vereist.' Dat verhinderde Goering niet zich opnieuw te verzetten tegen onderschikking van luchtmachtsonderdelen aan de bevelhebber van *Weserübung*.

De volgende dag stuurde hij generaal Bodenschatz naar Jodl om nogmaals tegen zijn 'uitschakeling bij *Weserübung*' te protesteren en nogmaals zijn woede jegens Keitel te rapporteren. 'Ik zette deze vergissing recht,' aldus Jodl, maar Goering bleef, nadat Bodenschatz hem Jodls woorden had overgebracht, hardnekkig overtuigd dat Keitel hem, Goering, uit antipathie een hak had gezet. Dat bleek een etmaal later, toen op 5 maart de grote *Weserübung*-bespreking met de bevelhebbers van leger, vloot en luchtmacht plaatsvond. In Jodls telegramstijl: 'Veldmaarschalk geeft razernij vrije loop, omdat tot dusverre buitengesloten. Trekt discussie aan zich en wil bewijzen dat van alle voorbereidende werk

maart in het Berlijnse OKW-hoofdkwartier aan de Von Falkenhorst-ploeg toegevoegd. 'Führer wil tot handelend optreden overgaan', noteerde generaal Halder, chef generale staf van het leger, op 6 maart in zijn dagboek. 'Voorbereidingen klaar op 10 maart. *Weserübung* 15 maart. Führer meent drie dagen later met grotere onderneming in het westen te kunnen beginnen.'

Halder op 11 maart: 'Toestand door waterwegen (ijsvrij) verbeterd.' Jodl op 12 maart: 'Voorbereidingen zo ver gereed, dat 20 maart Weser-dag zou kunnen zijn. IJstoestand dwingt echter tot een of twee dagen verschuiving.' Niet de ijs-, maar de politieke toestand veroorzaakte een kink in de kabel:

niets deugt.' Het kostte moeite na die tarten de woorden het overleg weer in zakelijke banen te leiden. Von Falkenhorsts plannen werden op sommige punten herzien, waarna Hitler op 7 maart zelfs Goering de mond snoerde: 'Van nu af geen enkele wijziging meer.'

De opnemings van Denemarken in de Duitse veroveringsplannen leidde tot vorming van het *Höhere Kommando XXXI*, dat binnen het totale operatieterrein van Von Falkenhorsts *Gruppe XXI* de bezetting van Denemarken moest uitvoeren. Bevelhebber van dit commando werd generaal Kaupisch, zijn stafchef werd generaal Himer. Beiden werden op 2 en 5

op 12 maart sloten Finland en de Sowjetunie vrede. Daarmee verviel voor Engeland en Frankrijk het motief tot schending van de Noorse en Zweedse neutraliteit wegens militaire transporten via Narvik naar Finland. Daarmee verviel ook voor Duitsland het motief een geallieerd optreden in het noorden van Noorwegen te voorkomen. Jodls dagboeknotitie op 13 maart: 'Führer geeft bevel voor *Weserübung* nog niet. Hij zoekt nog naar een motivering.' En op 14 maart: 'Führer nog niet besloten welk motief hij voor *Weserübung* zal aanvoeren.'

Pas op 2 april ging de kogel door de kerk. Na een bespreking met Goering, Raeder en Von Falkenhorst bepaalde Hitler de invasie op 9

Links: de leiding van de aanval op Noorwegen en Denemarken — 'Weserübung Nord' en 'Weserübung Süd' — was in handen van generaal Nikolaus von Falkenhorst.

Rechts: de Deense opperbevelhebber was generaal Prior, die bij zijn regering vergeefs aandrong op volledige mobilisatie.

Rechterpagina: ook in Denemarken deden de Duitsers aanvankelijk hun best goede contacten te leggen met de burgerbevolking.

Onder: de Duitse opmars in Denemarken werd overal gedekt door luchtdoelgeschut, dat echter nauwelijks in actie hoefde te komen.

Associated Press

Associated Press

april. Ook gaf hij Keitel opdracht nu de nog steeds onwetende Von Ribbentrop in te lichten en hem op te dragen de diplomatieke nota's te ontwerpen die op het moment van de overval bij zijn Deense en Noorse collega's moesten worden afgegeven. Tevens werd op 2 april het Duitse ministerie van verkeer ingelicht over de mogelijkheid (!) van 'op handen zijnde grote en langdurige transportbewegingen'. Eveneens op 2 april gaf het OKW een reeks speciale opdrachten (*Geheime Kommandosachen*) aan generaal Kaupisch, die hij in de eerste uren en dagen van Denemarkens bezetting naast zijn strikt militaire taak moest uitvoeren. Een korte bloemlezing daaruit: 'Het staatshoofd (koning Christiaan) blijven,

als zijn houding jegens de bezetting zulks toelaat, de gebruikelijke eerbewijzen vergund. De erewacht moet zo mogelijk aan Deense militairen worden overgelaten. Het Duitse leger moet zich onthouden van optreden tegen de in Kopenhagen gevestigde gezantschappen van vijandelijke staten. Hun consulaten moeten worden betreden: telefoonverbindingen verbreken, radio-apparatuur in beslag nemen, vernietiging of verplaatsing van akten e.d. verhinderen, consuls en hun personeel niet arresteren, wel onder bewaking stellen. Het uitlopen van oorlogs- en koopvaardij schepen, uitgezonderd die van de Verenigde Staten, naar het buitenland wordt verboden. Startverbod voor vliegtuigen.'

Was Denemarken volslagen onkundig van het naderende onheil? Op 2 april kwam de Zweedse attaché in Berlijn door de loslippigheid van hoge Duitse marineofficieren op de hoogte van de Duitse plannen. Twee dagen later seinde hij aan de contraspionagedienst van het Zweedse opperbevel: 'Volgende week Duitse aanval op Deense eilanden — eerste stap voor aanval op Noorwegen. Tegelijk of kort daarna aanval op Nederland-België. Over Zweden is niets gezegd.' Op dezelfde vierde april vernam majoor Sas, de Nederlandse militaire attaché in Berlijn, van officieren van de Duitse Geheime Dienst de *Weserübung-* en *Gelb-*plannen. Al deze informatie werden doorgegeven naar verscheidene rege-

STRAKKE KORSETTEN EN LOSSE MUZIEK

De overval op Denemarken was nog maar enkele uren gaande, toen in Berlijn het Promi, Goebbels' propagandaministerie, aan pers en radio de wijze van berichtgeving voorschreef. Rijksperschef Dietrich, door Goebbels tot in details geïnstrueerd, decreteerde: 'Het verstandige standpunt van Denemarken moet goed naar voren worden gebracht. Dat land heeft zich verstandig laten raden en doet aan de onzin niet mee. Het heeft daarmee voor

eeuwig zijn vrijheid en onafhankelijkheid veiliggesteld.'

Op bevel van het OKW moesten pers en radio de landingen van Duitse parachutisten verzwijgen en moest alle berichtgeving over het verloop van de strijd gespeend blijven van overdrijving. De volgende dag kwam een publicatieverbod af van foto's van de tot zinken gebrachte kruisers 'Blücher' en 'Karlsruhe', respectievelijk 18.500 en 8200 ton. In plaats daarvan moesten de kranten meer foto's brengen van Engelse krijgsgevangenen en van het comfortabele onderdak dat ze in Duitsland hadden gekregen. De Duitse omroep werd te

verstaan gegeven dat het uit moest zijn met de overmaat van 'zware' avondconcerten. De radiomuziek diende 'nog wat losser' te worden. Op 11 april luidde de instructie aan alle publiciteitsmedia: 'Er mag in het Duitse volk geen hyperoptimisme opkomen, het volk moet altijd korsetbaleinen hebben.' Twee dagen later gelastte Goebbels een levendige Duits-Deense cultuuruitwisseling op basis van gelijkgerechtigdheid. Bovendien moest alles in het werk worden gesteld 'om de Denen van hun minderwaardigheidscomplex te verlossen'. Cynisch commentaar van de minister: 'We moeten royaal zijn in alles wat ons niets kost.'

Et. Ciné-Armées

ringscentra (onder andere) Kopenhagen. Op 5 april verzamelde Goering alle buitenlandse diplomaten en militaire attachés bij de première van de film 'Vuurdoop', die het optreden van de *Luftwaffe* tegen Polen en het vernietigende effect van luchtaanvallen op steden in beeld bracht. De rolprent liet, aldus een Zweedse attaché, een beklemmende indruk na. Hetgeen precies de bedoeling van gastheer Goering was. Aangezien men aanwezigheid van buitenlandse militaire, marine- en luchtvaartattachés in Berlijn kort voor *Weserübung* ongewenst achtte, werden allen van 7 tot 9 april onthaald op een rondreis langs de Duitse fortificaties aan de Duits-Belgische en Duits-Franse grens. Twee atta-

chés gingen niet op de uitnodiging in, majoor Sas meldde zich op het laatste moment ziek. Op 8 april 's morgens kwam de Deense ministerraad bijeen. In de afgelopen nacht hadden de Engelse en Franse marine mijnen gelegd in de Noorse wateren en de Deense ministers brachten daarmee in verband de Duitse oorlogs- en transportschepen die 's morgens vroeg in de Grote Belt waren gesignaleerd. In de loop van de ochtend kreeg de Deense generale staf bericht dat een 50 á 60 km lange gemotoriseerde colonne op mars was van Rendsburg naar Flensburg. Op grond daarvan bepleitte de Deense opperbevelhebber generaal Prior mobilisatie — vergeefs. Om negen uur 's avonds opnieuw minister-

raad en mobilisatieeisen van generaal Prior opnieuw afgewezen. Men achtte het laatste nieuws geruststellend. De Duitse vloot die 's morgens bij Langeland was waargenomen, was Denemarkens noordelijke punt Skagen al gepasseerd. De spits van de Duitse colonne van ongeveer 2400 voertuigen bevond zich tussen 11 en 13 uur anderhalve kilometer bezuiden de Deens-Duitse grens. In Flensburg was voor 9000 man kwartier gemaakt en in de avonduren waren de militairen gaan slapen. Dientengevolge ging Denemarken op 8 april niet verder dan afkondiging van de alarmtoestand in Zuid-Jutland. De Deense marine gaf 's avonds verlof tot passagieren aan de wal...

Boven: de militaire operaties waarmee de Duitsers in één dag Denemarken onder de voet liepen. Het kostte hun aan doden en gewonden 'ongeveer twintig' man, terwijl de verliezen aan Deense zijde (gewonden en gesneuvelden) zesendertig man bedroegen. Ook in Noorwegen en Denemarken maakten de Duitsers al gebruik van parachutisten, net zoals ze later in Nederland zouden doen.

Het waren de officieren en manschappen van de 170e infanteriedivisie en van de 11e gemotoriseerde tirailleursbrigade, die maandagavond 8 april in Flensburg of aan weerszijden van de weg Sleeswijk-Flensburg hun onderkomens voor de nacht betrokken. Speciale commando's hadden echter nachtdienst. Als torren kropen ze ongezien over de grens en tussen de Deense wachtposten door om spoor- en verkeersbruggen waarover de volgende ochtend de opmars moest geschieden, van springladingen te ontdoen. Op en bij het station van Flensburg arriveerden in het avonddonker drie pantser treinen. Kaupisch, leider van de veldtocht, verhuisde van de Hindenburgkazerne in Hamburg, waar hij

Rechts: anders dan eerder in Polen leek de Duitse aanval op Denemarken een toeristische expeditie onder het bijna idyllische licht van de noordelijke zon. De Duitse infanterie ontmoette geen tegenstand van betekenis en reeds na één dag gaven de Denen hun zwakke verzet op en capituleerden. 'Uit deze dag,' zei Hitler, 'zal het Groot-Germaanse Rijk ontstaan.'

bijna drie etmalen had gezeteld, naar Flensburg. Aan de hem vergezellende staf ontbrak stafchef Himer — die zat al anderhalve dag in het hartje van... Kopenhagen! Himer was, in burger, voorzien van een paspoort dat hem de status van *Oberregierungsrat* toekende, op 7 april met een *Lufthansa*-lijnvliegtuig in Kopenhagen gearriveerd. Zijn generaalsuniform zat veilig in de diplomatieke bagage van zijn metgezel dr. Schlitter, de gezantschapssecretaris die als diplomatiek koerier de verzegelde instructies voor gezant Von Renthe-Fink overbracht. Himer logeerde in de Duitse legatie en verkende de volgende morgen met luchtvaartattaché Petersen de haven en de citadel. Het water was ijsvrij;

twee schepen zouden binnen enkele uren vertrekken en dus landingsruimte aan de Lange Liniekade vrijmaken. Per cijfertelegram zond Himer zijn waarnemingen terstond naar Berlijn. Hij ontbood een in Kopenhagen woonachtige Rijksduitse NSDAP'er en beval hem de volgende ochtend om vier uur met een vrachtauto en vier helpers aan de Lange Liniekade te zijn om 'een paar kisten' uit een Duitse boot te lossen en naar de nabije citadel te rijden. Hij onthulde de man niet dat de kisten de zware zendapparatuur bevatten die het contact met Berlijn en met Von Falkenhorsts hoofdkwartier in Flensburg moest onderhouden.

Die avond om elf uur — het was nog steeds 8 april — deelde Himer de Duitse gezant mee dat de inval in Denemarken over enkele uren zou beginnen. Von Renthe-Fink was stomverbaasd. Uit de instructies van zijn hoogste chef Von Ribbentrop vernam hij zijn werkprogramma voor de vroege morgenuren van de negende april: 'Om kwart ongeveer voor vier waarschuwt u uw plaatsvervanger en uw militaire attaché dat ze om vier uur op de legatie moeten zijn. U licht hen in over wat komen gaat. Niet voor vijf uur belt u het Deense ministerie van buitenlandse zaken op. U deelt mee dat u opdracht hebt te 5.20 uur (stipt!) een memorandum aan de minister van buitenlandse zaken te overhandigen. Over de inhoud van het memorandum deelt u telefonisch niets mee, u mag alleen zeggen dat het om een dringende zaak gaat die geen uitstel kan lijden. Het antwoord van de minister meldt u terstond telefonisch aan buitenlandse zaken in Berlijn. Is telefoneren onmogelijk, dan gebruikt u de radiozendinstallatie van uw gezantschap. Alle genoemde tijdsaanduidingen zijn gebaseerd op de Duitse zomertijd.'

Toen Von Renthe-Fink klokke vijf buitenlandse zaken belde, dacht de Deense ambtenaar die hem te woord stond, dat het memorandum om 5.20 uur 's middags moest worden overhandigd. Hij werd snel uit de droom geholpen. Op precies dezelfde minuut belde de Duitse gezant in Oslo het Noorse ministerie van buitenlandse zaken op, met precies dezelfde boodschap. Iets meer consideratie hadden de nazi's met hun Sowjetbondgenoten: de Duitse gezant in Moskou, graaf Von der Schulenburg, moest een afschrift van het Duitse memorandum aan Denemarken en Noorwegen pas om zeven uur aan Stalins minister van buitenlandse zaken Molotow overhandigen. Diens reactie luidde letterlijk: 'Wij wensen Duitsland volledig succes met zijn verdedigingsmaatregelen.' Twee dagen later begroette de 'Izvestija' in een lang en sterk 'opgewerkt' artikel de Duitse overval met vreugde. Tot het 'volledige succes' waarvan Molotow gewaagde, droeg de Sowjetunie daadwerkelijk een steentje bij: niet alleen bood zij Hitlers *Kriegsmarine* duikbootbases in Noord-Rusland aan; ook had zij in de Motowskibaai bij Moermansk de Duitsers een ankerplaats ter beschikking gesteld, onder meer voor de tanker 'Jan Wellem', een ex-walvisvaarder die tot onderzeebootverzorgingsschip was verbouwd. Deze 12.000-tonner, beladen met olie, proviand en reserveonderdelen voor U-boten, arriveerde 8 april

's avonds ter hoogte van Narvik voor het bijtanken van de Duitse duikboten die de aanval op deze haven moesten uitvoeren. In de Duitse documenten werd de Motowskibaai niet met name, maar met de schuilnaam *Basis Nord* aangeduid. Duitsland was a priori verzekerd van Ruslands politieke en daadwerkelijke ruggesteun.

De overval op Denemarken voltrok zich op 9 april met de precisie van een stopwatch. Om 5.25 uur werd op zeven plaatsen tegelijk de Duits-Deense grens overschreden. De gemotoriseerde 11e titrailleursbrigade trok nu noordwaarts langs de westkust van Jutland. Onderweg werden delen hiervan afgesplitst en naar de havens Esbjerg en Tyborøn gedirigeerd, waar tegelijkertijd uit Cuxhaven afkomstige schepen van de *Kriegsmarine* binnenliepen. Voor Esbjerg werd het eilandje Fanö met het kabelstation Nordby (telefoonkabel naar Engeland, IJsland, Groenland en Fär-Öer!) bezet, evenals in Jutlands noordpunt de haven Hirtshals, waar de telefoonkabel naar Noorwegen in zee ging. De 170e infanteriedivisie koerste oostelijker: te voet, gemotoriseerd of per pantser trein. Het weinige Deense verzet dat men aanvankelijk ontmoette, werd snel gebroken. Duitse valschermtroepen kwamen neer op de vliegvelden Ålborg-West en Ålborg-Oost en beveiligden de landing van een bataljon infanterie en 170.400 liter brandstof.

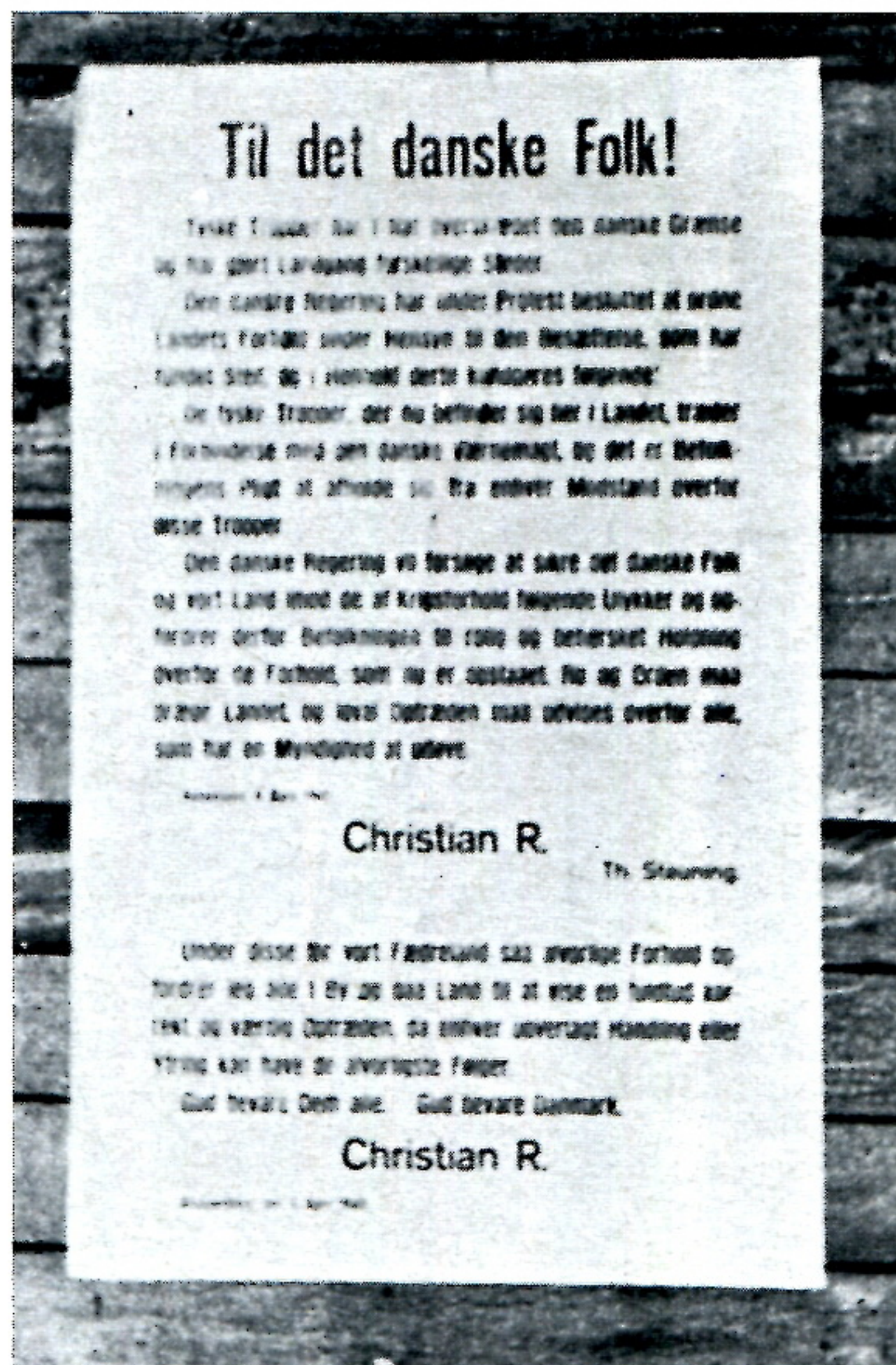
De 198e infanteriedivisie, scheep gegaan in Kiel, Travemünde en Warnemünde, bezette de Deense eilanden. Zonder te bespeuren dat het een Duitse oorlogsbodem was, meerde in Nyborg nabij een slaperige wachtpost van een Deens marinevaartuig een Duitse torpedo-boot, die er in de ochtendschemering met twee mijnenvegers binnenvoer. Zij ontscheepten twee officieren, achttien onderofficieren en honderdveertig manschappen, die haven en stad in een oogwenk bezetten. Aan de overkant van de Grote Belt, die door vermindering van ijsgang pas één etmaal bevaarbaar was, brandden alle navigatielichten van Korsör, zodat het binnenvaren van twee stoomboten met Duitse troepen geen moeite kostte. Ook zij ondervonden geen tegenstand, want het garnizoen lag in diepe rust — vermoeid van de zware manoeuvres van de vorige dag, waarbij men had geoefend in het afslaan van een Duitse overval op de stad!

De veerdienst Warnemünde-Gedser werd onderhouden met Duitse en Deense veerboten. Toen de Deense veerboot in de nacht van 8 op 9 april op de vaste tijd in Warnemünde binnenliep, werd het Deense bedienings- en douanepersoneel gearresteerd. Een paar uur later vertrokken de Duitse veerboten 'Mecklenburg' en 'Schwerin' naar Gedser, waar de vuurtorenlichten niet gedoofd waren. Snel werd een colonne vrachtauto's gelost en bemand, die 50 km noordwaarts de brug bij Vordingborg tussen de eilanden Falster en Sjaelland bezetten. Ze waren zo snel ter plaatse, dat ze een uur moesten wachten op de compagnie parachutisten die bij de brug werd neergelaten en de bewaking overnam. De rest van de in Gedser gelande Duitsers kon nu ongehinderd Sjaelland binnentrekken en samen met de in Korsör ontscheepte divisiegenoten naar Kopenhagen oprukken. Van laatstgenoemde strijdmacht splitste zich een

klein deel af om de stad en vooral het nationale radiostation Kalundborg te bezetten.

Toen de troepen over land via Roskilde de Deense hoofdstad bereikten, was deze al van zee uit bezet. In het hermetisch afgesloten havengebied van Travemünde was op 7 april, zodra de avond was gevallen, de inscheping begonnen van het 1e bataljon van het 308e infanterieregiment onder bevel van majoor Glein. Manschappen en voorraden werden op het motorschip 'Hansestadt Danzig' benedende gehouden. Het schip voer 8 april uit,

Onder: de oproep tot kalmte van de Deense koning. Geheel onder: een Deens agent maakt vrij baan voor de Duitse bezetters.

Collection Violet

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

werd 's nachts door een paar kleine oorlogsschepen door de Grote Belt geleid, voer op z'n eentje om de noordkust van Sjaelland, ging zuidwaarts de Sont binnen en trof daar voor de havenmond van Kopenhagen tegen vijf uur de ijsbreker 'Stettin'. Beide vaartuigen voeren op topsnelheid de Deense loodsboot voorbij. Bij fort Middelgrond raakten ze in de lichtbundels van Deense schijnwerpers. De fortcommandant gaf het sein tot stoppen en toen dat werd genegeerd, het bevel een waarschuwingsschot te lossen. Het schot ging niet af. Om 5.03 uur passeerden de Duitse indringers het seinstation Lynetten. Daar stopte de ijsbreker, de 'Hansestadt Danzig' voer door en vond aan de Lange Liniekade het reeds voorspelde open plekje. Toen het schip aanlegde, was het 5.20 uur, het moment waarop Von Renthe-Fink bij het Deense ministerie van buitenlandse zaken aan de bel trok. Om 5.21 uur sprongen de eerste Duitse stoottroepen, de fiets op de schouder, op de kade. De bestelde vrachtauto reed voor om 'de paar kisten' op te laden...

De meeste Kopenhagenaars werden die rampzalige ochtend niet gewekt door de schaarse geweerschoten in de havenbuurt, maar door vliegtuiggeronk. Duitse formaties scheerden laag over de stad en gooiden vlugschrijven in de Deense taal uit. Op het naburige militaire vliegveld Vaerløse werden elf Deense toestellen vernield en veertien beschadigd. In Holtenau bij Kiel stond een eskader bommenwerpers (stuka's) startklaar om zo nodig de behulpzame bom te bieden.

Om 6.45 uur begon op kasteel Amalienborg de spoedzitting van het Deense kabinet onder voorzitterschap van koning Christiaan. Generaal Prior bepleitte verzet tot het uiterste, maar hij stond alleen. Admiraal Rechnitzer had de Deense marine zelfs al opgedragen alleen op bijzonder bevel te vuren. De koningin, geschokt door de aanblik van twee gewonde gadesoldaten, vroeg haar man de ongelijke strijd te staken. Vrees voor een luchtbombardement op Kopenhagen gaf de doorslag. Om 7.20 uur werd besloten het bevel 'Staakt het vuren' te geven. Minister Munch overhandigde Von Renthe-Fink een korte regeringsverklaring, waarin men zich onder scherp protest bij de bezetting neerlegde. Kort daarop begon Radio Kalundborg de eerste *Bekanntmachung* van generaal Kaupisch en de oproep van koning Christiaan ter bewaring van orde en rust uit te zenden. *Weserübung Süd* eiste aan Deense zijde zesendertig gesneuvelde of gewonde militairen, aan Duitse zijde 'ongeveer twintig'.

Die avond ging in Berlijn Rijksleider Alfred Rosenberg, de pseudo-filosoof bij wie al zes jaar het oppertoezicht op de geestelijke, wereldbeschouwelijke vorming in de NSDAP berustte, niet naar bed zonder in zijn persoonlijke dagboek te hebben geschreven: 'Vandaag is een grote dag in de Duitse geschiedenis: Denemarken en Noorwegen bezet.' Hij had juist de blij lachende Führer op de Rijkskanselarij gefeliciteerd 'met dit ook door mij voorbereide werk'. De Führer had die brutaliteit niet afgestraft, maar geantwoord: 'Zoals uit het jaar 1866 het rijk van Bismarck ontstond, zo zal uit de dag van vandaag het Groot-Germaanse Rijk ontstaan.'

RECENTE GESCHIEDENIS
DER SCANDINAVISCHES LANDEN

LIEVER MARX DAN MARS

M. G. EMEIS JR.

Tijdens een bezoek aan Duitsland zei de Zweedse koningin Victoria in juni 1915 op een studentenbijeenkomst: 'Mijn sympathie gaat uit naar Duitsland, vertel dat maar aan de hele wereld.' Die uitspraak was onvoorzichtig, maar niet onvoorzien: als Badense prinses was Victoria van Duitsen bloede. Ze had in Zweden vele gelijkgezinden. Hofkringen, aristocratie, officierskorps en ambtenarendom waren pro-Duits, evenals handel en industrie, die het honorarium van hun miljoenenleveranties aan Wilhelms keizerrijk, te betalen na de oorlog, liever in de waardevolle marken van overwinnaars dan in de waarde-loze valuta's van verliezers tegemoet zagen. Zwedens achterdocht jegens de Russische

schip 'Ravn' ter hoogte van de Noordkaap. De vrienden-in-de-nood besloten weldra hun 'Scandinavianisme' ook op economisch gebied te introduceren. Na de Drie-Koningen-bijeenkomst van 1917 verplichtte men zich met andere staten geen handelsovereenkomsten te sluiten die Scandinavische belangen zouden schaden. Voorts werd een ruwe schets gemaakt van ieders behoeften. Denemarken wenste staal, grondstoffen voor de textiel- en papierindustrie, spoorrails en trams. Noorwegen wilde ijzer uit Zweden, levensmiddelen uit Denemarken, huiden en wol. Zweden begeerde levensmiddelen, graan en wol. Een van de gevolgen was dat in één jaar de waarde van de Deense export naar Noorwegen met

eerste socialistische kabinet in 1920 met Hjalmar Branting, Denemarken het zijne in 1924 met Thorvald Stauning als premier. In Noorwegen deinsden de zeer vooruitstrevende conservatieven en liberalen niet voor drastische hervormingen terug en mede door de tweedensdialt in de rode oppositie (een van de groepen was enige jaren bij de communistische Derde Internationale aangesloten) duurde het tot 1935, voordat Nygaardsvold het eerste socialistische kabinet aan het *Storting* presenteerde.

De Deen Heerfordt gaf in 1919 de stoot tot stichting van het Noordse Genootschap (*Föreningen Norden*), dat de regeringen zou assisteren bij het opstellen van gemeenschappelijk-

beer stimuleerde nog zijn voorkeur voor de Duitse adelaar.

Dat Denemarken en Noorwegen pro-Engels waren belette het Scandinavische trio niet in 1914—1918 één neutraliteitspolitiek te voeren. Gustaaf V van Zweden, Haakon VII van Noorwegen en zijn broer Christiaan X van Denemarken gaven het voorbeeld met hun *Three Kings' Meetings*. De Eerste Wereldoorlog was nog maar enkele dagen oud, toen ergens op de Noors-Zweedse grenslijn een steen werd onthuld met het opschrift: 'Voortaan is oorlog tussen de Scandinavische broeders onmogelijk.' De eerste samenwerking vloeide voort uit de oorlogsomstandigheden. De drie Scandinavische landen werkten samen bij het vegen van drijvende mijnen en het leggen van eigen mijnenvelden, kregen door een gezamenlijk protest in Londen een mijnenvrije vaarroute voor de neutrale scheepvaart over de Noordzee en protesteerden tezamen in Berlijn tegen de torpedering van het Noorse

twintig en die naar Zweden met zeventig procent steeg. In 1918 werd het Noordse Handelsverbond opgericht; grote bedrijven stichtten centrale Scandinavische kantoren, Scandinavische scheepvaartverenigingen maakten prijsafspraken voor vracht- en passagiersvervoer.

De naoorlogse ontwikkeling in wat Maurice Baumont '*les républiques couronnées*' noemde, vertoonde vele parallellen. Alle drie kwamen rijk uit de oorlog, alle drie kregen het in 1922—1923 hard te verduren. Denemarken schrok van het faillietgaan van de populaire Landmansbank en andere banken, waar de staat moest bijspringen. Ook in Noorwegen, waar de Noorse Bank tegen wil van regering, Boeren- en Arbeiderspartij een deflatiepolitiek volgde, konden zevenentwintig banken, waaronder de twee grootste, slechts met staatshulp op de been blijven.

De politieke verhoudingen in Scandinavië ontlieden elkaar niet veel. Zweden kreeg zijn

ke Noordse programma's op economisch en cultureel terrein. Het publiceerde een brochurereeks over Scandinavische onderwerpen en richtte het *Nordisk Tidskrift* op, dat tientallen jaren propaganda en informatie over heel Scandinavië zou brengen. Het werd gelezen door de elite of, zoals Julius Lange zei, 'niet door het manvolk, maar wel door Gods engelen'. In 1922 en 1924 traden ook IJsland en Finland tot het Genootschap toe. Als een vloedgolf overspoelde het Scandinavianisme alle lagen van de bevolking. De bisschoppen van de lutherse kerken vormden een congres, het Scandinavisch Journalisten Comité diende zich aan, de Scandinavische huisvrouwen verenigden zich, zo ook de reisbureaus en de orthopedisten, de verpleegsters en de voetballers. Het laatste Scandinavische nieuws in de jaren twintig dateert van juli 1929, toen de verlovings van Noorwegens kroonprins Olaf met de Zweedse prinses Martha bekend werd gemaakt.

De Oslo-staten, onder die naam werden de zes landen bekend die in december 1930 in Oslo een 'conventie van economische toenadering' sloten. Het waren behalve Denemarken, Noorwegen en Zweden ook Nederland, België en Luxemburg, bij wie zich twee jaar later nog Finland voegde. Met nadruk verklaarde men geen blokvorming, maar economische integratie op kleine schaal te beogen. In- en uitvoerrechten zouden voortaan alleen na voorafgaand overleg en voorafgaande kennisgeving worden gewijzigd. Noorwegen zag af van verhoging van invoerrechten op een aantal Zweedse industrieproducten. In 1936 kwam het tot een verruiming van de contingentering van glas, bont en papier, men

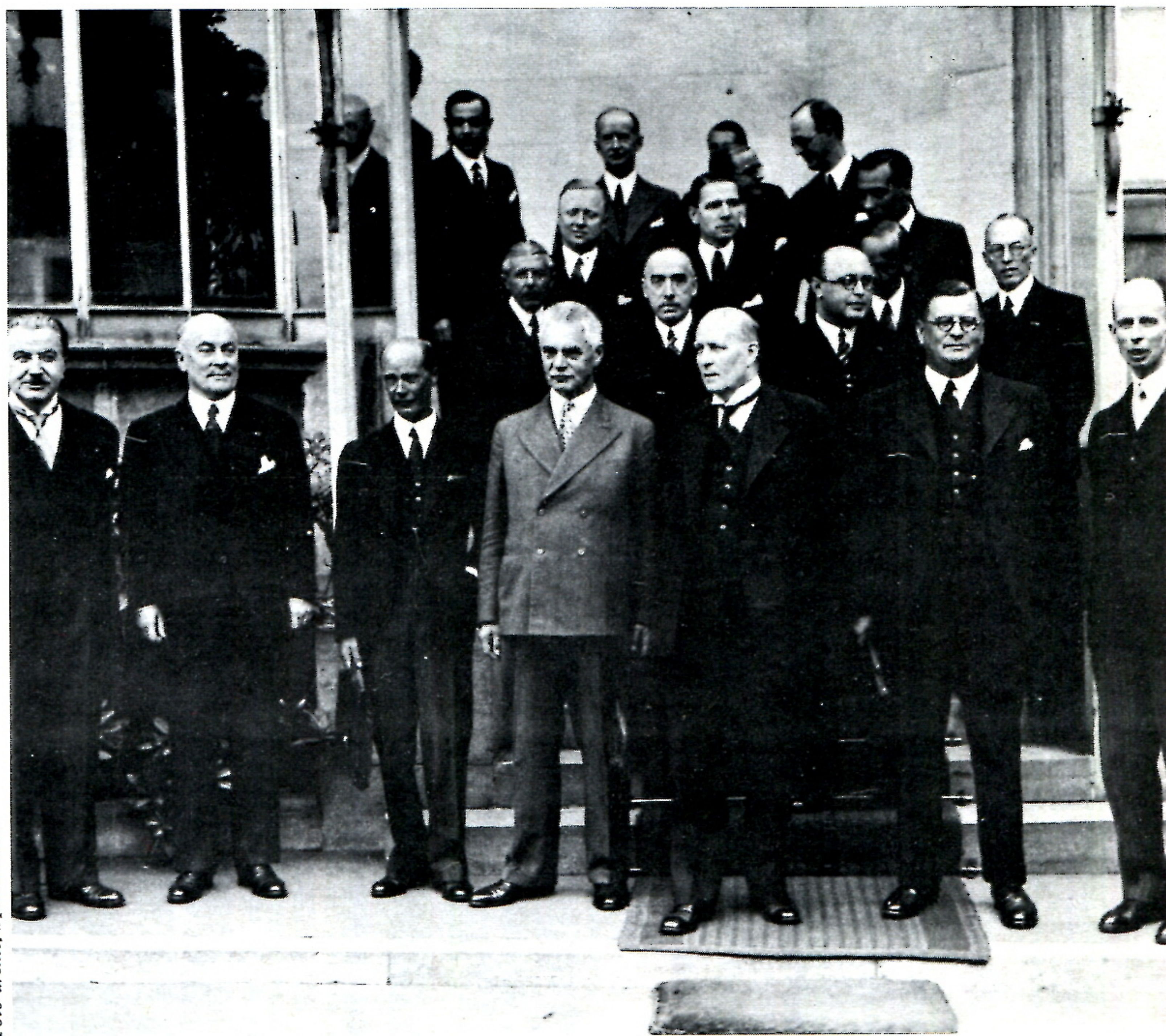
zag af van invoerrechten op rubberbanden, waarbij Nederland en België belang hadden en België trok zijn voorstel tot verhoging van rechten op karton en papierprodukten in. Het enige dat de Oslo-staten wilden, aldus Colijn in 1937, was 'een beetje meer welvaart, niets anders'. De Deense premier Stauning verklaarde echter dat, gezien de verscheidenheid van belangen der diverse landen, van de Oslo-groep geen belangrijke resultaten mochten worden verwacht. De wereldeconomische ontwikkeling dreef de Oslo-staten een kant uit die ze aanvankelijk juist hadden gemeden: de bereidheid tot wederzijdse concessies slonk, ieders eigenbelang ging steeds zwaarder wegen. In 1938 bleken

lingen zou (willen) zoeken. En zijn Noorse collega, de realist Koht, stelde vast dat een Scandinavische gemeenschap geen gemeenschappelijke vijand had tegen wie ze zich zou moeten bewapenen. Alleen voor de Ållands Eilanden (tussen Oostzee en Botnische Golf) kwam het tussen Zweden en Finland tot een gemeenschappelijk verdedigingsplan. Nadat Hitler en Stalin op 23 augustus 1939 hun niet-aanvalsverdrag gesloten en in september Polen verdeeld hadden, kwamen de staatshoofden, premiers en ministers van buitenlandse zaken van Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland in Stockholm bijeen. Met hun verklaring van non-interventie hoopten zij de Russische pers- en radiocam-

Pagina 15: de koningen die begonnen met de Scandinavische samenwerking: Haakon van Noorwegen (l.), Christiaan van Denemarken en Gustaaf van Zweden (r.).

Pagina links: Scandinavische ministers van buitenlandse zaken, in 1937 bijeen in Stockholm. Eerste rij links de Fin Holsti, midden de Noor Koht. Achter Holsti de Deen Munk, rechts van hem Sandler van Zweden. Boven: de Deense premier Stauning verzette zich tegen een defensief Scandinavisch verbond. Rechts: de Oslo-staten in Brussel bijeen. Links Bech (Luxemburg) en verder Pierlot (België), Sandler (Zweden), Koht (Noorwegen), Munk (Denemarken), Erkko (Finland) en Van Kleffens (Nederland).

de Oslo-staten het zo grondig oneens met elkaar te zijn, dat van de Oslo-conventie van 1930 alleen een mager skelet restte, te weten de bepaling van voorafgaande aankondiging van handelsbeperkingen.

Zijn opmerkelijkste fiasco boekte het Scandinavische deel van de Oslo-groep bij het streven naar een defensief verbond. De vele artikelen en toespraken die zo'n alliantie bepleitten, werden des te talrijker toen Hitler het Rijnland bezette en tot herbewapening overging. Van regeringszijde werden deze schrijvers en sprekers niet aangemoedigd, integendeel. Denemarkens politieke leider Stauning verklaarde in 1937 dat zijn land niet het risico wilde lopen zijn machtige zuiderbuur Duitsland voor het hoofd te stoten: 'Denemarken is niet de waakhond van Scandinavië.' De Zweedse minister Sandler vreesde dat zowel de Sowjetunie als Duitsland achter een defensief Scandinavisch verbond agressieve bedoe-

pagne tegen Finland te kalmeren. Maar de hoop bleek wel ijdel. Met het luchtbombardement op Helsinki begon op 30 november de Fins-Russische oorlog. De overige drie Scandinavische landen hielden scrupuleus aan hun neutraliteitspolitiek vast. Toen Engeland en Frankrijk begin 1940 troepen via het noorden van Noorwegen en Zweden naar Finland wilden sturen, werd de doortocht door beide landen geweigerd. De Noordse landen, aldus Rowland Kenney in *'The northern tangle'*, klampten zich tot het bittere einde vast aan 'de illusie dat alleen de herhaling van de bewering dat zij neutrale mogendheden waren, hun een soort onkwetsbaarheid zou verschaffen; het woord neutraliteit kreeg een bijna mystieke betekenis'. De illusie werd een nachtmerrie, toen Hitler-Duitsland op 9 april 1940 Denemarken en Noorwegen overviel. Van de vier Scandinavische landen was Zweden het enige dat buiten schot bleef — en zou blijven.

JUDAS ZONDER LOON

DRS. C. J. F. STULDREHER

Toen Vidkun Quisling op de dag van de Duitse overval op Noorwegen in een radiotoespraak bekend maakte dat hij een nieuwe nationale regering gevormd had, wist hij niet dat in zijn dossier, dat ten behoeve van generaal Von Falkenhorst aangelegd was, de aantekening voorkwam: 'Deutschfreund, speelt geen rol, geldt als fantast.' De leider van het nationaal-socialistische *Nasjonal Samling*, dat amper op de steun van twee procent van de bevolking kon rekenen, trachte in die oproep het Noorse volk ervan te overtuigen dat het land in dit zware uur toch in staat zou kunnen zijn vrij en zelfstandig de crisis te overwinnen. Op het ogenblik van de vlucht van koning en regering bezwoer hij het recht en de plicht van zijn nationale eenheidsbeweging het bestuur over het land in handen te nemen. Hij poogde het Noorse volk ervan te overtuigen dat de leden van zijn beweging de enigen waren die op grond van hun verhouding tot Duitsland en hun nationale doelstellingen daartoe in staat zouden zijn. Slechts zij zouden het land uit de vertwijfelde situatie kunnen redden waarin een rampzalige partijpolitiek het gestort had.

In de loop van de dag hadden Hitler en partijideoloog Alfred Rosenberg hun verontrusting uitgesproken over de mogelijkheid van een arrestatie van Quisling; dat zou een streep betekenen door hun plan hem een marionettenregering te laten vormen.

Na de afwijzing van het Duitse ultimatum, door de Duitse gezant dr. Kurt Bräuer in alle vroegte overhandigd, waren koning, regering en parlement die morgen om half acht naar Hamar vertrokken. Regering en parlement kwamen 's middags in een speciale zitting bijeen; de militaire situatie was hopeloos, maar Engeland had bij monde van sir Neville Chamberlain zeer spoedig militaire hulp toegezegd. Het parlement keurde de afwijzing van het ultimatum goed.

De eerste ontmoeting van Quisling met Rosenberg, die op 1 april 1933 *Reichsleiter* was geworden en hoofd van het *Aussenpolitische Amt* der NSDAP (een met het *Auswärtige Amt*, het Duitse ministerie van buitenlandse zaken, concurrerende instelling), vond plaats in juni 1939 te Berlijn. Hun eerste gesprek beperkte zich tot een gemeenschappelijk belijden van de superioriteit van het Noorse ras, dat in een Groot-Germaans rijk zijn bijzondere plaats diende te verkrijgen. In december spraken zij elkaar weer. Hun gedachtenwisseling kreeg toen echter

meer gewicht. Quisling werd bij de Führer geïntroduceerd.

Inmiddels had admiraal Raeder Hitler al op 10 oktober de wenselijkheid voorgehouden van uitbreiding van het oorlogsterrein naar het noorden, naar Noorwegen, om zo te voorkomen dat Engeland daar strategische punten zou bezetten.

Hitler had tot op dat ogenblik geen reden de Noorse neutraliteit te schenden; bovendien had Rusland hem voor de beveiliging van de overzeese Zweedse ertstoevoer een haven in de Motowski-baai ter beschikking gesteld: de *Basis Nord*.

Na zijn aankomst in Berlijn op zondagavond 10 december 1939 had Quisling de volgende dag al direct twee gesprekken te voeren: 's morgens met Rosenberg, zijn gastheer, en in de namiddag met admiraal Raeder. Hij vertelde Rosenberg dat pro-Britse kringen van het *Storting* (het Noorse parlement) onder leiding van zijn joodse voorzitter, Carl Hambro, zich steeds nadrukkelijker tegen Duitsland begonnen te keren. Hij adviseerde zonder enige omhaal — kenmerkend voor zijn politiek handelen — dat Duitsland een landing moest uitvoeren om Noorwegen tegen een Engelse overval te beschermen. Hijzelf zou zijn medewerking willen verlenen door dan een nationaal bewind te vestigen. Aan admiraal Raeder vertelde hij dat Oslo en Londen een geheim verdrag met elkaar gesloten hadden: Noorwegen zou Engeland toestemming hebben gegeven in geval van een oorlog bases te bezetten. Hij was van mening dat Duitsland de Engelsen voor moest zijn. Het *Nasjonal Samling* zou bij de voorbereiding van een Duitse actie heimelijk actieve medewerking kunnen verlenen. Bovendien achtte hij de bestaande regering-Nygaardsvold met ingang van 10 januari 1940 illegaal, omdat het Noorse parlement tevoren de verkiezingstermijn van drie op vier jaar had gebracht; een gemakkelijk voorwendsel voor politiek optreden tegen de wettige regering. Dit gesprek nu is van doorslaggevende betekenis geweest voor het besluit van Hitler van 12 december om het *Oberkommando der Wehrmacht* voorlopig opdracht te geven niet zonder samenwerking met Quisling plannen uit te werken voor de voorbereiding van een actie tegen Noorwegen. Admiraal Raeder had de gelegenheid van Quislings bezoek aangegrepen om de Noorse kwestie nog eens aan de orde te stellen. Noorwegen mocht volstrekt niet in Engelse handen vallen.

Quisling werd gedurende zijn tiendaags be-

zoek aan Berlijn vergezeld door de zakenman Albert Hagelin uit Dresden; deze was van Noorse afkomst en droeg het nationaal-socialisme een warm hart toe. Samen werden zij op 15 december door Hitler in audiëntie ontvangen; de Führer gaf als zijn mening te kennen dat de Noorse neutraliteit gehandhaafd moest blijven. Hij zou echter toeslaan als Engeland haar zou schenden. Nadat Hitler het door Quisling overhandigde memorandum over de oprichting van een Groot-Germaans rijk aandachtig had gelezen en Quisling vervolgens nog de gelegenheid kreeg deze nota wat nader toe te lichten, kon deze zeer tevreden de Rijkskanselarij verlaten. Twee dagen later mocht hij Hitler nog eens opzoeken, een uur lang. De Führer verzekerde opnieuw hem te zullen steunen. Rosenberg nam op 20 december afscheid van de Noor, in de verwachting hem eerst als minister-president van Noorwegen terug te zullen zien.

Het plan ter voorbereiding van de actie tegen Noorwegen ging aanvankelijk uit van de veronderstelling dat de medewerking van Quisling zou bestaan uit de inzet van hem getrouwe aanhangers, die door de nazi's opgeleid zouden worden en te zijner tijd namens een regering-Quisling militaire hulp van Duitsland zouden vragen en die hulp zouden begeleiden. Een van Rosenbergs meest vertrouwde medewerkers, Hans Wilhelm Scheidt, werd naar Oslo, centrum voor deze actie, gezonden om aan dit onderdeel van het plan te gaan werken. Het ministerie van buitenlandse zaken werd geheel buiten de voorbereiding gehouden.

Het duurde echter niet lang of ook Hitler begon met de militaire staf bezwaren te maken tegen deze wijze van handelen. Er zouden te veel mensen bij betrokken raken, zodat geheimhouding onmogelijk zou worden. In de internationale politieke situatie zouden daardoor onvermijdelijk nodeloze complicaties ontstaan, die op hun beurt een zorgvuldige militaire voorbereiding in gevaar konden brengen. Bovendien beseften men dat Quisling, hoe oprecht zijn bedoelingen jegens de nazi's ook waren, maar op heel weinig steun van de Noorse bevolking kon rekenen. Op 27 januari 1940 gaf Hitler dan ook aan generaal Keitel het bevel een zeer speciale staf bij het OKW in het leven te roepen om onder het code-woord *Weserübung* een militair operatieplan voor te bereiden in geval van een geallieerde bedreiging van Noorwegen. Op welke medewerking men van de zijde van Quisling dan zou kunnen rekenen, liet men in het vage.

Na de enterende van de 'Altmark' op 16 februari geraakte de Noorse neutraliteit in een precair stadium. Op 21 februari werd generaal Nikolaus von Falkenhorst speciaal belast met de leiding van de militaire actie. Hitler zelf verduidelijkte hem die opdracht. Op 2 april gelastte Hitler voor 9 april 05.15 uur het begin van de operatie *Weserübung*.

Van deze beslissing is Quisling niet op de hoogte geweest. In Kopenhagen had hij daags na Hitlers lastgeving in *Hotel d'Angleterre* een gesprek gevoerd met een officier van de *Abwehr*, Hans Piekenbrock, aan wie hij alles vertelde wat hij op dat ogenblik over de Noorse defensie wist (hij was vóór 1933 twee jaar minister van defensie geweest). Wat hij toen heeft kunnen gissen over de ophanden zijnde actie is niet bekend; hij schijnt echter daags voor de overval al besloten te hebben om Hitler dan maar op zijn manier te helpen.

De beslissing van de Noorse regering om de strijd voort te zetten was voor de Duitsers een grote tegenvaller. Een gemakkelijke schikking zoals in Denemarken onder de druk van het militaire geweld was als vanzelfsprekend in de berekening van het succes van de militaire operatie opgenomen. Er ontstond een vacuüm waarin de Duitse gezant niet handelend kon optreden en waarvan Quisling onbehouden trachtte te profiteren door zijn ook voor de Duitsers onverwacht uitgevoerde *coup*. De Duitse gezant, Kurt Bräuer, was een correcte diplomaat van de oude stempel en afkerig van chantagepraktijken. Hij had vroeg in de ochtend van de aanval de Noorse minister van buitenlandse zaken, dr. Koht, het memorandum overhandigd dat enige dagen tevoren door het *Auswärtige Amt* en Von Ribbentrop was opgesteld. Daarin verklaarde de Duitse regering dat het geenszins in de bedoeling van Duitsland lag de territoriale integriteit en de politieke onafhankelijkheid van Noorwegen aan te tasten, maar dat het wilde voorkomen dat het land het slagveld zou worden in de oorlog van Duitsland tegen Engeland en Frankrijk, aan wier provocaties de Noorse regering in het zeer recente verleden niet voldoende een halt had toegeroepen en daardoor de gerechtvaardigde belangen van Duitsland had geschonden. De gezant eiste van de Noorse regering om volk en leger op te roepen alle tegenstand te staken; de Noorse troepen moesten zelfs tot samenwerking met het Duitse leger — tegen een nog steeds afwezige vijand — opgeroepen worden.

De regering had, zoals reeds verteld, geweigerd zich naar de Duitse eisen te schikken. Bräuer nu had geen instructies gekregen voor het geval de Noorse regering iedere medewerking zou weigeren. Hij heeft zich dan ook die eerste dagen heel veel moeite getroost telkens met de koning en regering contact te zoeken om tot een schikking te kunnen komen over het voortzetten van de regering. Aan zijn instructie ontbrak ook de opdracht met Quisling samen te werken. Toen hij Von Ribbentrop van Quislings daad telefonisch op de hoogte bracht en om nadere aanwijzingen vroeg, wist deze geen raad. Hitler zelf moest aan de telefoon komen en antwoordde Bräuer dat hij Quisling en diens nieuwbakken regering diende te steunen. Maar deze op-

dracht maakte van 10 april af verdere onderhandelingen met de Noorse regering volslagen onmogelijk; de Noren waren bovendien vastbesloten de strijd zo lang mogelijk voort te zetten.

In die chaotische eerste dagen probeerde Quisling al het mogelijke om zijn bewind erkend te krijgen; in Noorwegen door Kjeld Irgens — sympathisant van *Nasjonal Samling*, zwager van Hagelin, bridgevriend van de koning en kapitein bij de Noorwegen-Amerika-Lijn — naar de koning te zenden om deze te bewegen naar Oslo terug te keren en met hem samen te werken. In Duitsland door een missie van zijn vriend Hagelin naar Berlijn om daar met kracht aan te dringen op

Associated Press

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Boven: de man die Quisling van zijn plaats verdrong, Gauleiter Joseph Terboven, die rijkscommissaris werd van het bezette Noorse gebied. Onder: Alfred Rosenberg stelde veel vertrouwen in de Noor en verwachtte hem nog eens als minister-president te zien.

een beslissing te zijnen gunste. Voor de Noorse regering en het Noorse volk was hij echter een verrader en in zijn *coup* zagen beide een onderdeel van de Duitse aanvalsoperatie. In Berlijn kon hij niet voldoende vertrouwen vinden; zijn *coup* had ook daar geen algemene instemming gevonden. Terwijl Hitler aarzelde over een andere oplossing, was van de zijde van het *Auswärtige Amt*, dat destijds

door Rosenberg en Hitler met opzet buiten de voorbereiding van een politieke actie vanuit Noorwegen was gelaten, geen enkele medewerking te verwachten. De diplomaten van het *AA* hadden al gauw begrepen dat men met Quisling niets beginnen kon. 'Hij had niets achter zich,' aldus een aantekening van Rosenberg in diens dagboek twee dagen na de inval en geuit in het kader van een bittere tirade tegen het *Auswärtige Amt*, dat nog nooit een vinger had uitgestoken om met Quisling samen te werken. Hitler kon dat op dit ogenblik niet ontkennen. Het duurde enige dagen, voor hij besloot Quisling te laten vallen. Dat hadden de gezant Bräuer en de door Berlijn naar Oslo gezonden onderstaatssecretaris van buitenlandse zaken, Theodor Habicht, intussen al wel gedaan. Eerstgenoemde had zijn pogingen tot herstel van diplomatiek contact met koning Haakon nog niet opgegeven. De evangelische bisschop van Oslo, Berggrav, bleek op 14 april bereid zich in verbinding te stellen met dr. Koht; zijn bereidwilligheid was gevolgd op de mededeling van Bräuer Quisling als regeringsleider te laten vallen. Twee dagen eerder had Berggrav geweigerd: '*Dieser Mann ist Landesverräter, Herr Gesandter, gar nichts anders.*' Bräuer wist zich gesteund door Habicht. Het heeft beiden overigens hun diplomatieke kop gekost. Want intussen hadden zij in het bezette deel van Noorwegen voor het dagelijks bestuur een *Administrasjonsrådet* weten te formeren. Deze werd op 15 april met goedkeuring van het Noorse Hooggerechtshof geïnstalleerd; zij bestond uit zeven leden en zou verantwoordelijkheid dragen voor het voortzetten van het intern bestuur. Zij kreeg de goedkeuring van generaal Von Falkenhorst en werd later ook door de koning en diens regering als wettig erkend. Zo werd Hitler een rad voor ogen gedraaid door te doen alsof men bezig was een collaborerend bestuursorgaan in te stellen dat voor de Noorse regering echter een louter niet-politiek lichaam moest wezen. Het bedoelde het kabinet van Quisling te vervangen.

Hitler zelf had echter in deze dagen een andere beslissing genomen. Hij was onder de druk van de militaire situatie rond Narvik, waar de geallieerden successen schenen te behalen, tot dat besluit gekomen. Het diplomatieke spel in die verwarde situatie had hem overigens ook al te lang geduurd. Hij gaf opdracht Quisling voor de toekomst in reserve te houden en hem tevens de terugtocht gemakkelijk te maken door hem een eervolle functie aan te bieden. Bräuer meende deze gevonden te hebben in die van gevolmachtigde voor de demobilisatie; Quisling echter weigerde; hij trok zich toen ook terug als minister-president van de door hemzelf uitgeroepen regering.

Op 19 april stelde Hitler Joseph Terboven, Gauleiter van Essen en een oude partijgenoot, aan als rijkscommissaris voor het bezette Noorse gebied. Hij zou de Noren mores moeten leren en met de harde werkelijkheid van een nationaal-socialistisch bewind moeten confronteren. Quislings poging Hitler en zichzelf te helpen was grondig mislukt; Rosenberg had hem te weinig steun kunnen geven. In de nabije toekomst zou hij zijn kaarten nog eens schudden.

DE ENGELSE PLANNEN

ALBION AARZELT

DRS. S. DE VRIES

Het is merkwaardig dat de geallieerden aanvankelijk politiek noch militair vastomlijnde plannen hadden. Toen de Poolse ambassadeur kort voor de ineenstorting van zijn land de Engelse regering verzocht de Duitse industriegebieden te bombarderen, kreeg hij nul op het rekest: de publieke opinie in de Verenigde Staten zou misschien ongunstig beïnvloed worden, als Engeland met bombarderen zou beginnen! Ter zee was in zekere zin hetzelfde beeld te zien: het konvoosysteem van Engeland werd bijvoorbeeld ondermijnd, doordat een aantal oudere marinemannen de voorkeur gaf aan het beschermen van de zee-gaten en het jagen op Duitse oorlogsschepen in volle zee. In de internationale politiek zien wij hetzelfde: het Engels-Frans-Turks verdrag van 19 oktober 1939 was weinig spectaculair en van Frankrijks voorstellen voor een Balkanpact kwam niets terecht.

De zogenaamde *Truth Raids* van Engeland boven Duitsland (het uitgooien van miljoenen propagandapamfletten) kostten veel toestellen en manschappen, en sorteerden desondanks niet het minste effect. Ook tegenover de neutrale landen toonde Engeland zich weifelend. Op 20 januari 1940, dus midden in de Fins-Russische oorlog, hield Churchill een geruchtmakende radiorede waarin hij de neutralen aanspoorde om overeenkomstig het Volkenbondstatuut hun plicht te vervullen en samen met Frankrijk en Engeland één front te vormen tegenover Hitler. Haastig verklaarde de Britse regering dat Churchill zuiver persoonlijk had gesproken en dat zijn opvattingen niet die van de regering waren. Aan de andere kant voelde zowel regering als publiek in Engeland en Frankrijk dat er iets gedaan moest worden in deze *Phoney War* (de term is van de Amerikaanse senator Borah). Misschien bood Noord-Europa de mogelijkheid om de passiviteit te doorbreken?

Reeds voor de Winteroorlog waren er plannen in deze richting. Al in 1939 zelfs hadden Britse militaire en politieke deskundigen zich beziggehouden met het probleem-Noorwegen in geval van een oorlog met Duitsland. In 1929 publiceerde de Duitse vice-admiraal Wegener *Die Strategie des Weltkrieges*, waarin hij betoogde dat Duitsland nooit door een blokkade op de knieën gebracht zou zijn als het tijdig Noorwegen had bezet. Groot-admiraal Raeder was evenwel in het begin van de Tweede Wereldoorlog de mening toegedaan dat een Noorse neutraliteit de Duitsers meer voordelen bood dan een bezetting. In Engeland wilde men graag iets spectaculairs om de maritieme overmacht duidelijk te demonstreren. Op 12 september tekende Churchill een plan van de admiraliteit om de Oostzee binnen te varen, maar dit plan verdween onder tafel. Een week later lichtte hij het kabinet in over de noodzaak een eind te maken aan de ertsverscheppingen naar Duitsland via Narvik en weer een week later stelde hij voor mijnen te leggen in de Noorse territoriale wateren. Dit laatste plan stuitte op fel verzet van het kabinet, terwijl ook de Franse premier Daladier ertegen was, daar hij als Duitse repressaille luchtaanvallen op Franse fabrieken vreesde.

Na de Poolse veldtocht kwam het plan ter sprake een expeditionaire macht naar Noor-

wegen te zenden. De Britse legerleiding voelde hier echter weinig voor, omdat er geen landstrijdkrachten genoeg waren om het land te bezetten. Raeder, die van deze plannen op de hoogte was, gaf ze door aan Hitler, bij wie hij medio december Quisling introduceerde. Maar Hitler toonde voorlopig nog weinig belangstelling. Toen kwam de Fins-Russische oorlog.

Het initiatief om via Noorwegen en Zweden een expeditie te zenden schijnt van de Fransen te zijn uitgegaan, aan wie iedere vermindering van de druk op hun oostgrens aangenaam moest zijn. De Franse generale staf hield zich in elk geval al sinds oktober 1939 bezig met plannen van dit soort. Men was er-

Associated Press

Een Franse militaire koerier begeeft zich op 9 april 1940 in looppas op weg naar het Britse regeringscentrum te Londen.

Een symbolische foto voor de koortsachtige haast waarmee Britten en Fransen in actie kwamen na de Duitse overval op Noorwegen en Denemarken. Pas van dat moment af kwam er enige tekening in hun plannen.

Vorige pagina: in de middag van de negende april vlogen de Franse premier Reynaud en zijn minister van oorlog, Daladier, naar Londen om met hun Britse collega's te overleggen. De foto toont de aankomst van Daladier op Downing Street 10, samen met de Franse ambassadeur in Londen, Corbin (r.).

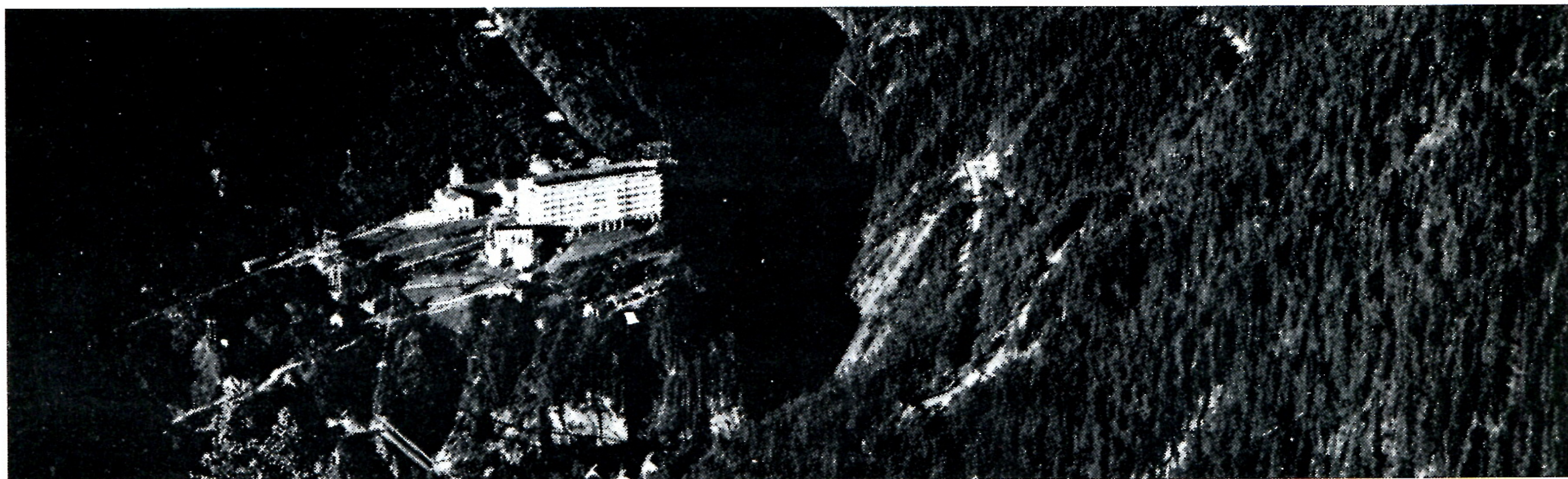
van overtuigd dat, indien de geallieerden op zo'n gemakkelijke en onbloedige wijze de Duitse ijzerertsvoorziening konden lamleggen, dit het einde van de oorlog zou betekenen. Maar ook aan Duitse zijde had men zijn ervaringen van de Eerste Wereldoorlog en men was niet meer bereid zich in de Duitse Bocht door de Engelse blokkade te laten wurgen. De theorieën van de bescherming der zeewegen en de noodzaak de verbindingslijnen van de vijand te onderbreken, plus de Franse wens de oorlog te 'verplaatsen', leidden ertoe dat alle partijen Noorwegen in hun beschouwingen betrokken: alle belangen der oorlogvoerenden stuitten in dit neutrale gebied op elkaar. En toen eenmaal de geallieerde plannen ten aanzien van Noord-Scandinavië aan de Duitsers bekend waren, bestond er aan hun zijde alle aanleiding de tegenstander vóór te zijn.

De geallieerde hulp aan Finland (plan van 5 februari 1940 van de geallieerde Opperste Raad) zou het volgende omvatten: Engelse en Franse divisies zouden Narvik bezetten en vervolgens de ertsspoorweg, het Zweedse ijzerertsgebied rondom Gällivare en de Zweedse haven Luleå. Nadat dit gebeurd was, zouden strijdkrachten ter sterkte van één divisie aan het Finse front worden ingezet. In april zouden dan grotere geallieerde eenheden het opnemen tegen de te verwachten Duitsers in Zuid-Zweden. Merkwaardig is het dat men destijds ook aan Duitse zijde ervan overtuigd was dat een zich vastzetten van de geallieerden in Noord-Scandinavië binnen de kortste tijd tot een Duitse ineenstorting zou leiden. De plannen werden in de loop van de tijd nogal eens gewijzigd; zo werd bijvoorbeeld ook Trondheim in het geallieerde operatieplan opgenomen. Maar zowel de Noorse als de Zweedse regering was bijzonder hardnekkig in haar weigering om aan de geallieerde plannen mee te werken. De Finnen hadden weinig vertrouwen in de Engels-Franse plannen. Zij begrepen heel goed dat het Narvik-Luleå-project veel zwaarder woog dan de hulp aan hun land en zij beschouwden de geallieerde voorstellen meer als een pressiemiddel bij de komende onderhandelingen met de Russen. Bovendien bleven de geallieerden in hun besprekingen met de Finnen uiterst vaag: de Finnen moesten zelf om hulp vragen, eerst zouden de geallieerden tegen 15 april 20.000 man leveren, later beloofden zij tegen eind maart 50.000 man. Zij zeiden echter niet wat zij zouden doen als Noorwegen en Zweden bleven weigeren.

De Fransen bleven aandringen op het Narvik-project, maar de Britten weigerden iets te doen zonder instemming van de verschillende Scandinavische regeringen. Ook weigerden zij mee te werken aan een Frans plan de olievelden in de Kaukasus te bombarderen. In maart 1940 kwam het Narvik-plan nog eens in afgezwakte vorm ter tafel: Narvik zou bezet worden en kleine strijdmachten zouden gelegerd worden in Trondheim, Bergen en Stavanger. Maar op 12 maart tekenden de Finnen de vrede en premier Chamberlain gaf opdracht tot de verspreiding van de voor de invasie bedoelde strijdkrachten, bang als hij was dat Hitler deze militaire concentraties als excuus zou gebruiken voor een inval in Noorwegen.

ZORGEN OM ZWAAR WATER

DRS. S. DE VRIES

Zwaar water (D₂O) is water waarin waterstof (H) vervangen is door zijn isotoop deuterium (D). Deuterium heeft chemisch in alle opzichten dezelfde eigenschappen als waterstof, maar een tweemaal zo zware massa. Zwaar water kan geconcentreerd worden in water dat aan elektrolyse is onderworpen; in de natuur komen op 10.000 waterstofmoleculen twee deuteriummoleculen voor. Zwaar water wordt als moderator toegepast bij het vrijmaken van atoomenergie, omdat het de neutronen kan verlangsamen en daardoor regulerend kan optreden. In feite heeft zwaar water niets te maken met de vervaardiging van de atoombom; het is echter belangrijk geworden om uranium te splitsen. De natuurkundige G. N. Lewis had destijds twintig liter water nodig om na elektrolyse anderhalve milliliter concentraat over te houden, dat dan voor 66% uit zwaar water bestond.

Reeds in 1939 bleek uit proeven van Franse onderzoekers — Halban, Joliot-Curie, Kowarski en Preiswerk — dat vervanging van gewoon water door zwaar water bij hun uraniumproeven een zeer grote verbetering zou zijn. In hetzelfde jaar was in Duitsland de sleutel voor het probleem van de kettingreactie gevonden door Otto Hahn, Lise Meitner, F. Strassmann en Otto Frisch. Lise Meitner moest echter naar Denemarken vluchten (zij was een joodse) en het verslag van haar experiment legde nog eens de nadruk op het vrijmaken van energie als begeleidend verschijnsel bij de uraniumsplitsing: de bron voor de langgezochte kernreactie.

De erkenning van het feit dat er veel energie en veel water nodig was voor de vervaardiging van zwaar water, had haast vanzelf ge-

De Noorse centrale in Vemork: in 1940 de enige die zwaar water kon maken.

leid tot de conclusie dat Noorwegen een ideaal land was voor de fabricage ervan; de talloze watervallen in het land leveren zeer goedkoop bijna 100% van de benodigde energie. De jaarlijkse produktie van elektrische energie kan men taxeren op 100.000 tot 120.000 miljoen kW.

Dezelfde politieke atmosfeer die Einstein en Meitner ertoe had gebracht Duitsland te verlaten, leidde intussen tot een algehele uittocht van atoomgeleerden naar Engeland en de USA (Niels Bohr ontkwam nog in 1943 uit Denemarken). Inmiddels had de Noorse centrale voor de produktie van zwaar water ongeveer de gehele toenmalige wereldvoorraad D₂O geproduceerd, namelijk 165 liter. Als gevolg van de onderzoeken van Joliot en Halban c.s. en met het oog op een dreigende invasie in Noorwegen besloot de Franse regering deze gehele wereldvoorraad op te kopen van de *Norsk Hydro*. Uit Oslo werd de voorraad naar Frankrijk overgebracht en na de val van Frankrijk brachten Halban en Kowarski op instigatie van Joliot het zwaar water naar Engeland (juni 1940), waar zij en anderen hun onderzoeken voortzetten. De vooraanstaande Britse natuurkundigen werkten vooral aan radar, een project dat prioriteit genoot en als zeer vertrouwelijk werd behandeld. Gevluchte geleerden van het continent waren van de werkzaamheden buitengesloten en konden doorgaan met hun kernonderzoek, waarvan de Britten het belang nog niet inzagen. Toen de uitgeweken Europese geleerden ontdekten hoe een nu-

cleaire ontploffing te controleren — de belangrijkste stap in de ontwikkeling naar de atoombom — dienden zij een bijzondere vergunning aan te vragen om hun ontdekking aan de wetenschappelijke adviseurs van het Britse gouvernement kenbaar te maken.

De Duitsers van hun kant, die over het laboratorium voor atoomfysica van Joliot beschikten, wisten daar weinig mee aan te vangen. Eerst waren er plannen om de apparatuur naar Duitsland over te brengen, maar later zond men Duitse atoomgeleerden naar Parijs.

De atoomcentrale in Noorwegen werd in 1943 vernietigd, dank zij het samenspel van de Engelse *Intelligence Service*, de Noorse verzetsbeweging en de Amerikaanse luchtmacht. De Duitsers beschikten evenwel tegen die tijd reeds over een hoeveelheid zwaar water en bovendien werd de Noorse centrale sneller herbouwd dan de geallieerden verwacht hadden. Het uraniumproject genoot echter in de Duitse oorlogsinspanning geen absolute prioriteit. Dat de Duitsers in Noorwegen eraan doorwerkten, zegt op zichzelf niets. Maar te veel topgeleerden waren uit de asmogendheden naar het geallieerde kamp gevlucht; verder ontbraken Duitsland de noodzakelijke financiële hulpbronnen om zowel een nucleair programma op te zetten als ook de oorlogsinspanning te handhaven. En misschien wel het belangrijkste: er was bij de Duitsers (net als bij de Engelsen dus!) een duidelijk conservatisme bij de benadering van het probleem. Nooit zijn zij erin geslaagd om zelfs maar een prototype van een kernreactor te bouwen zoals bijvoorbeeld de universiteit van Chicago die had.

DE AANVAL OP NOORWEGEN

VAN OSLO TOT NARVIK

JEHAN KUYPERS

Oslo, 9 april 1940. Kort na middernacht loeiden de sirenes. Uit de richting van de zee klonken de gedempte knallen van kanonschoten. Hoewel de stad volkomen was verduisterd, waren er geen lichtflitsen te zien. In de 90 km lange Oslofjord hing een dichte mist. Daags tevoren hadden de kranten verklaringen gepubliceerd van Duitse soldaten die door Noorse vissers waren gered nadat hun schip was getorpedeerd. Naar zij beweerd hadden, waren ze op weg naar Bergen om deze havenstad 'in bescherming te nemen tegen de Engelsen.' Maar niemand in Oslo had er veel geloof aan geschonken, behalve dan de Duitse gezant, Kurt Bräuer. Hij meende dat de voorbereiding voor *Weserübung*

Ullstein

Boven: na hun overwinning op de Noren en de aftocht van de geallieerde hulplegertjes kregen de Duitse troepen in het hoge noorden van Noorwegen kans zich op ski's te ontspannen met de jacht op onbewaakte kudden Laplandse rendieren.

Links: de Noren, rekenend op grootscheepse Britse hulp, verzetten zich zo goed mogelijk en met bewonderenswaardige moed tegen de Duitse invallers. Hier een Duitse wielrijderspatrouille onder het hevige vuur van een Noorse verdedigingsstelling.

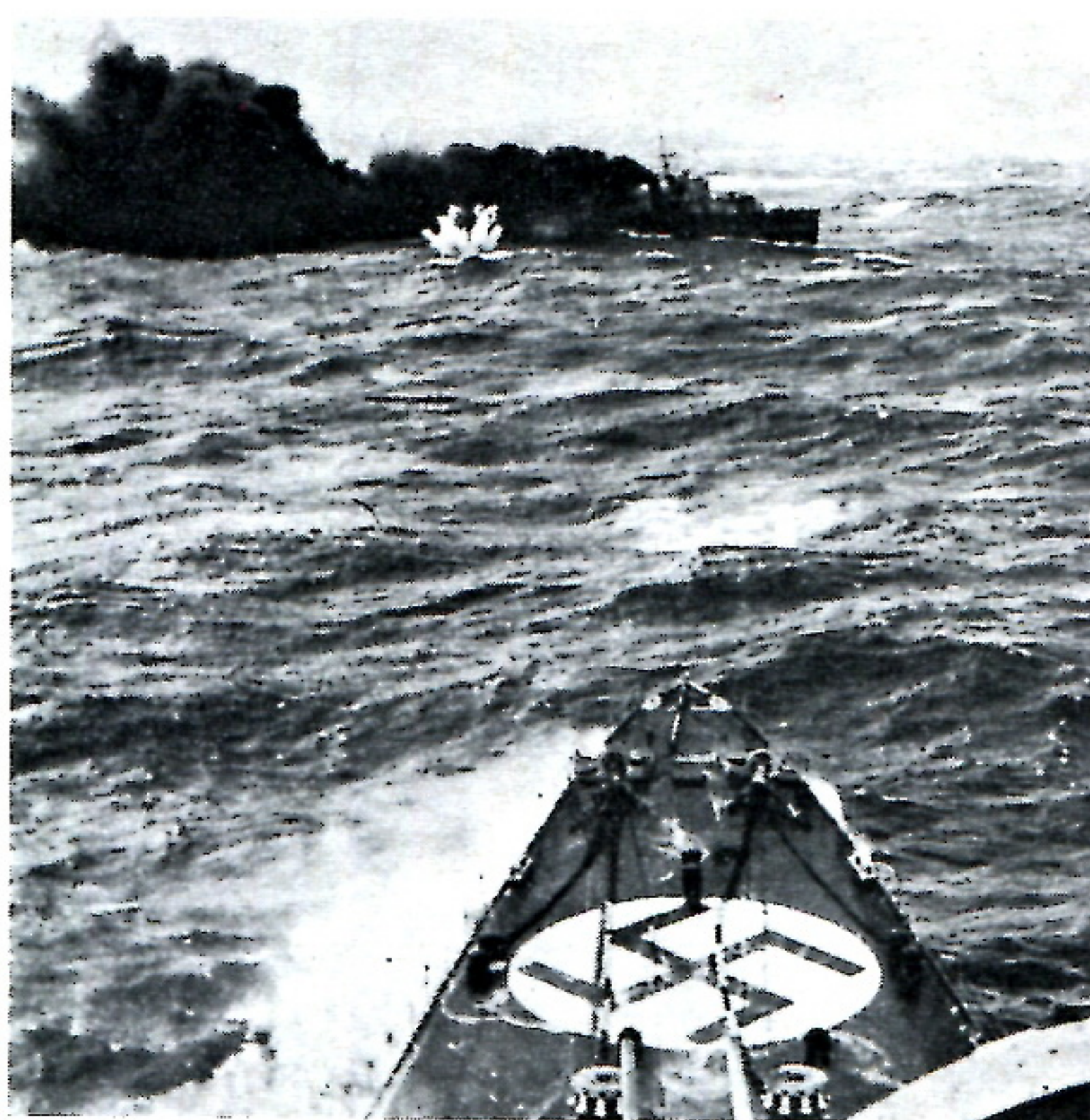
Onder: op 8 april verloren de Britten de 'Glowworm', die door de 'Admiral Hipper' in brand werd geschoten. Deze foto werd gemaakt aan boord van het Duitse schip en toont op de achtergrond de brandende Brit.

Associated Press

Nord — de Duitse overval op Noorwegen — een waterdicht geheim was gebleven. In een 'zeer geheime' dagorder had Hitler alle oorlogs- en transportschepen bevolen zich voor te doen als Britse vaartuigen. Bräuer was er derhalve niet bijster gerust op, toen hij de kanonschoten hoorde. Niettemin ging hij met andere leden van het gezantschap naar de kade om de Duitse invasieschepen te kunnen verwelkomen. Elf in getal en geleid door het vlaggeschip 'Gneisenau', waren deze schepen tegen middernacht met gedoofde lichten gearriveerd bij de ingang van de fjord. Aan boord bevonden zich 6000 infanteristen, 800 Gestapo-agenten en de generale staf. De schepen passeerden de eilandjes Bolaerne en Rauer, maar bleven niet onopgemerkt. Ondanks het slechte zicht bracht de fortbemannings van Bolaerne een U-boot tot zinken. Het gevecht alarmeerde 30 km verder landinwaarts vier Noorse oorlogsbodems, die in de marinehaven Horten voor anker lagen. Even later meldde de wachtpost Filtvedt aan het defensiedepot Oskarsborg dat Duitse schepen door de vernauwing van de fjord opstoomden naar Oslo.

Dit was een streep door Hitlers rekening. Niet alleen brachten de Noorse 'Van Horten' en 'Oskarsborg' een torpedobootjager, twee motorboten, enkele bevoorradingschepen en de kruiser 'Blücher' tot zinken en dwongen zij de kruiser 'Emden' en het vestzakslagschip 'Lützow' tot de aftocht, maar zij verhinderden ook dat de Duitse troepen die morgen in Oslo aan land gingen. Tamelijk in de war, overhandigde Bräuer — zoals door Hit-

Hoffmann

ler bevolen was — om 5.20 uur precies een ultimatum aan de Noorse minister van buitenlandse zaken, Halvdan Koht. Op dat ogenblik raasden in groepen van vijf, zware bommenwerpers over de stad. Zij moesten verwarring stichten en paniek zaaien. 'Het ligt niet in de bedoeling van Duitsland,' aldus het ultimatum, 'door zijn maatregelen de territoriale integriteit of de politieke onafhankelijkheid van Noorwegen nu of in de toekomst te schenden.' Hitler sprak daarom de verwachting uit dat regering en volk 'zich niet tegen de bezetting zullen verzetten'. Doch erger dan door de agressie werden regering en volk geschokt door de laaghartigheid van Duitsland. Deze mogendheid, die jarenlang vriend-

schap had betuigd, bleek een dodelijke vijand te zijn. Omdat de regering de mogelijkheid van een dergelijk verraad uitgesloten had geacht, had zij alle geruchten genegeerd en geen voorzorgsmaatregelen getroffen. 'Koning, regering, leger en volk ontstaken die morgen in een geweldige woede,' memoreerde Winston Churchill. 'Wij denken er niet aan ons vrijwillig over te geven,' antwoordde koning Haakon VII, 'de strijd is al begonnen.' De vorst en de regering werden in aller ij door het *Storting* gemachtigd 'al het nodige te ondernemen om de belangen van de natie veilig te stellen.'

Een van die belangen was het redden van de goudreserves en de geheime archieven van het ministerie van buitenlandse zaken. Op twintig vrachtauto's werden ze in 1500 kisten uit Oslo gebracht en voorlopig verborgen in het noorden van het land. Het grootste belang was echter de veiligheid van de koning en de regering. Op 2 april had Hitler in een dagorder bevolen 'er met alle middelen naar te streven dat de koning belet werd het land te ontvluchten'. Terwijl een handvol Noren op het vliegveld Fornebo zo taai vocht, dat de *Luftwaffe* geen troepen aan de grond kon zetten voor 8 uur 's morgens, vertrokken koning Haakon, de koninklijke familie, de ministers en leden van het parlement met een extra-trein naar Hamar, 120 km ten noorden van Oslo. Allen die konden sjouwen barricadeerden de uitvalswegen van de hoofdstad. Want de *Wehrmacht* wilde de koning achterna. Later werd op dode Duitsers de order gevonden 'hem dood of levend in handen te

krijgen'. Spiller, een *Wehrmacht*-kapitein, spoedde zich met twee compagnieën parachutisten in vier gevorderde autobussen in de richting Hamar. De Duitsers werden echter met aanzienlijke verliezen, waarbij ook de kapitein, teruggedreven. Nadat Bräuer op last van Von Ribbentrop nog tweemaal tevergeefs had gepoogd de koning tot andere gedachten te brengen en Vidkun Quisling, die zichzelf op 9 april tot premier had uitgeroepen, hetzelfde had geprobeerd, werd Haakon voor de *Wehrmacht* vogelvrij. Wetend dat hij uit Hamar naar een dorpsotel in Nybergsund was vertrokken, vernietigde de *Luftwaffe* dit dorp zo grondig, dat een van de piloten in zijn dagboek noteerde: 'Nybergsund. Oslo-Regier-

had zich met twee oude pantserscheppen buiten de haven op tien Duitse torpedobootjagers geworpen. Zijn schepen werden met man en muis vernietigd.

In Trondheim hadden een paar fort en enige uren en het nabijgelegen vliegveld Vaernes zelfs twee dagen standgehouden. Bij Bergen hadden de Duitsers geprofiteerd van het euvel dat alle Britse tegenacties zou kenmerken: de besluiteloosheid. Toen vier Britse kruisers en zeven torpedobootjagers de haven wilden binnenvaren, kregen zij van de admiraliteit het bevel het roer te wenden. Men was bevreesd voor mijnen en luchtaanvallen!

Voor Kristiansand hadden Noorse kustbatterijen standgehouden tot het middaguur.

Franse tegenaanval. Met die hulp in het vooruitzicht bleven de Noren tot het uiterste vechten.

Met uitzondering van het hoge noorden bezat de *Luftwaffe* de onbetwistbare superioriteit in de lucht. Haar gevechtsradius reikte tot de Britse marinebases in het noorden van Groot-Brittannië. De Noorse luchtmacht was een peuleschil gebleken. Zij beschikte over vier jagers, acht torpedobommenwerpers en tweeënzestig verkenningstoestellen. De Noorse marine stond er weinig beter voor, al weerde ze zich kranig. Haar bescheiden arsenaal van kleine en verouderde oorlogsschepen, achteenvijftig in totaal, waagde zij onverschrokken aan de drijvende stalen fort van

Rechts: Duitse infanteristen stormen langs de smeulende resten van in brand geschoten gebouwen naar voren. Vaak vochten de Noorse verdedigers uitsluitend met jachtgeweren. Wat ze aan uitrusting misten, compenseerden ze met moed en strijd lust.

Linksonder: een Duitse granaatwerper met bemanning voor de stad Trondheim, die op 9 april in Duitse handen viel. Churchill verzette zich tegen de Britse plannen de stad te heroveren en uiteindelijk kreeg hij zijn zin: de Britten bleven weg.

Rechtsonder: in het noorden van Noorwegen, met zijn slechte wegverbindingen, gebruikten Duitse gemotoriseerde eenheden de spoorlijnen om snel en zonder terreinmoeilijkheden hun aanval te doen.

Ullstein

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Ullstein

ung. Alles vernichted.' Maar de koning en zijn ministers hadden vanuit een naburig bos — zij stonden tot hun knieën in de sneeuw — toegekeken. Zij trokken vandaar naar de grote Gudbrandsvallei en hoopten dat er Britse hulp zou komen.

De Duitsers hadden toen de Noorse kust al over haar gehele lengte (2400 km) in handen. Omstreeks het middaguur van 9 april hadden zij alle belangrijke kuststeden en het grootste vliegveld van het land, Sola, bezet.

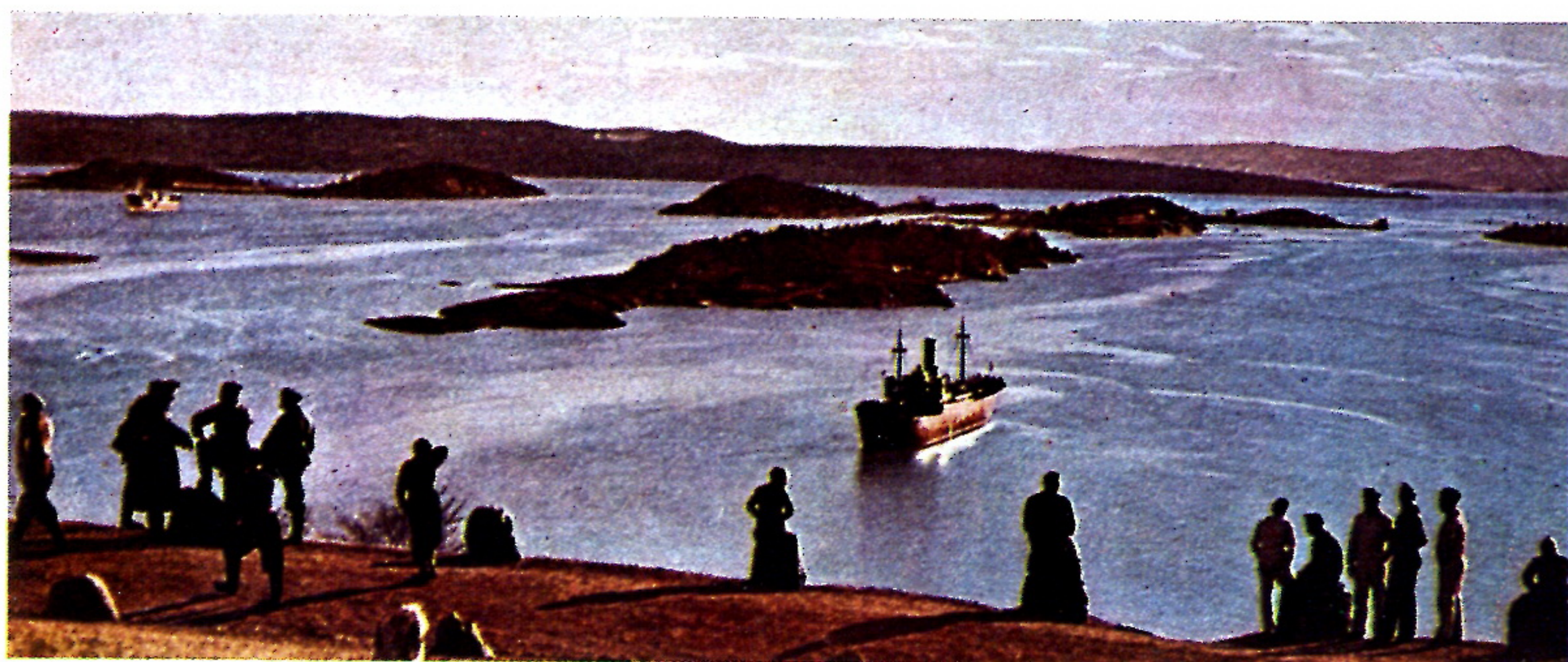
Narvik was gevallen door list en verraad. Quisling-kolonel Konrad Sundlo had de Duitsers niet alleen zonder verzet, maar als beschermers laten binnenkomen. De commandant van de Noorse marine daarentegen

Tweemaal hadden zij de Duitse vloot in zee gedreven en een kruiser, de 'Karlsruhe', tot zinken gebracht. Om de startbanen van Sola in handen te krijgen had de *Luftwaffe* vierhonderd vliegtuigen ingezet. Van daaruit veroverde zij Stavanger.

Ondanks deze successen kreeg 'de grootste strateeg aller tijden', Adolf Hitler, de ene zenuwcrisis na de andere. Noorse 'pygmeeenvuisten' hadden hem rake klappen uitgedeeld. Zij kwamen dubbelhard aan. Zij hadden de overrompeling vertraagd en ervoor gezorgd dat de koning en de regering zich in veiligheid konden stellen. Bovendien werd Hitler dag na dag meer geöbsedeerd door het spookbeeld van een gecombineerde Brits-

de Duitse armada. Zonder spoedige hulp van de geallieerden zou het ook met de Noorse landmacht weldra gedaan zijn. Op papier telde zij 200.000 dienstplichtigen. Maar lang niet allen konden gevolg geven aan het mobilisatiebevel. Bovendien was het leger verre van doeltreffend uitgerust. Het had geen tanks en geen antitankgeschut. Duizenden vrijwilligers trokken ten strijde met niets dan jachtgeweren.

Wat het Noorse leger miste aan middelen, compenseerde het met moedige onverschrokkenheid en verbeterde strijd lust. In de Gudbrandsvallei improviseerde kolonel Otto Ruge, die door de koning benoemd werd tot opperbevelhebber van alle Noorse strijdkrachten, een verdedigingslinie. Hier wilde hij standhouden tot de geallieerden kwamen. De Britse marine had hiervoor reeds wekenlang een klein expeditieleger paraat gehouden. Maar op 8 april had zij de missie afgelast. Haar strategische plannen waren achterhaald toen de Duitse vlootconcentraties voor de Noorse kust verschenen. De Britten wilden nu alle schepen beschikbaar hebben en voordat de toestand ter zee was opgehelderd, kon er van een expeditie geen sprake zijn. De admiraliteit wilde bovendien geen enkel risico nemen. In de ochtend van 8 april was de 'Glowworm' verloren gegaan. Deze Brit dekte de achterhoede van 'operatie Wilfred', een onderneming die de Noorse wateren met mijnenvelden zou afgrendelen voor de Duitse ertstransporten uit Narvik. De 'Glowworm' werd door de Duitse torpedobootjager 'Admiral Hipper' in brand geschoten, waarbij de

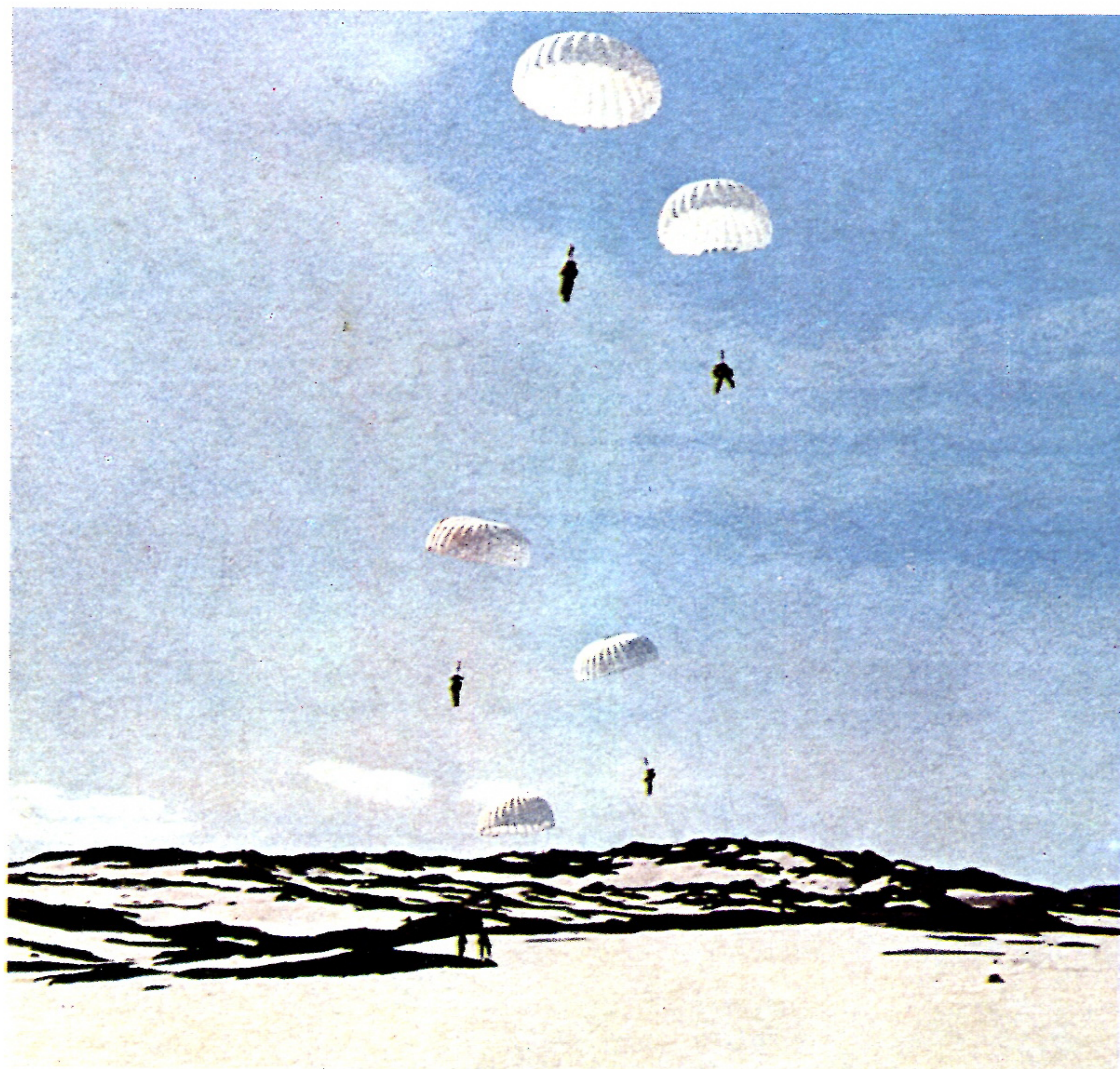
Boven: het laatste Noorse grondgebied viel medio juni in Duitse handen. Van dat moment af, zo schreef een Duitse herdenker bij deze foto, 'staan in de fjorden van Noorwegen, tot aan de poolcirkel toe, de Duitse soldaten op wacht...'

Rechts: deze actiefoto werd gemaakt tijdens de proefflanding die de Franse generaal Béthouart op 13 mei 1940 uitvoerde te Bjervik. Ondanks het succes ervan weigerden de Britten het gebied rondom de haven Narvik op de Duitsers te heroveren.

Onder: hoewel de Duitsers pas op 10 mei '40 bij hun aanval op Nederland grote aantallen parachutisten inzetten, maakten ze ook in Noorwegen al gebruik van dit nieuwe, goedgepaste elitekorps.

Et. Cine-Armées

hun overmacht hierin stellig geslaagd zouden zijn.

Ook bij Narvik zou het wikken en wegen een fatale rol spelen. De eerste slag om de haven was echter een stoutmoedige poging. Omdat de Duitsers kort na hun landing gedemoraliseerd naar de heuvels waren gevlucht, wilde vice-admiraal W. J. Whitworth, die het bevel voerde over vijf Britse torpedojagers, de stad zo snel mogelijk bezetten. 'Op 10 april, in mist en sneeuwstormen, stoomden zij de fjord binnen,' schreef Churchill. 'In de haven bevonden zich vijf vijandelijke torpedojagers. Bij de eerste aanval torpedeerde de 'Hardy' het schip dat de wimpel van de Duitse commodore voerde. Deze werd gedood. Een tweede Duitse jager werd door twee torpedo's tot zinken gebracht, terwijl de drie overige dusdanig met kanonvuur werden bestookt, dat zij geen doeltreffende tegenstand konden bieden.' Bij een tweede Britse aanval werden nog twee schepen vernietigd. 'Het vijandelijk geschut was klaarblijkelijk tot zwijgen gebracht en na één uur strijd was er uit de inhammen geen enkel Duits schip op de Britten afgekomen.' De aanvallers hadden echter niet gerekend op de vijf Duitse torpedobootjagers die in de Ballangenfjorden lagen. Toen luitenant Warbuton-Lee na een derde aanval de haven verliet, doemden recht voor hem uit de Duitsers op. Hij en vele officieren werden dodelijk getroffen. De enige die niet gewond was, luitenant Stanning, nam het roer over en zette de torpedoboot onder zwaar vuur op het strand. In ditzelfde gevecht brachten de Duitsers ook de 'Hunter' tot zinken en beschadig-

Et. Ciné-Armées

den zij de 'Hotspur' en de 'Hostile'. Maar een half uur nadat beide schepen met de 'Havock' zee hadden gekozen, kregen zij een Duits transportschip in zicht, de 'Rauenfels', dat reservemunitie vervoerde. Het werd door het vuur van de 'Havock' midscheeps getroffen en vloog in de lucht.

Onder leiding van het slagschip 'Warspite' voeren de Britten op 13 april andermaal de haven van Narvik binnen. Vice-admiraal Whitworth vernietigde de laatste Duitse marinevaartuigen en baande de weg voor de landing van de Britse infanterie. Maar nu weigerde de legercommandant, die een dag later met drie bataljons arriveerde, in actie te komen. Hij liet zijn manschappen 50 km noor-

Boven: twee Duitse soldaten met een zware mitrailleur op een terras ergens in Noorwegen. Qua bewapening waren de Duitsers verre superieur aan de Noorse troepen.

Links: de haven van Narvik viel door list en verraad in Duitse handen. De geallieerden hadden aanvankelijk alle kans haar te heroveren, maar lieten dit na.

Linksonder: Duitse torpedobootjagers voor een van de vele Noorse fjorden. Voor de 'Kriegsmarine' werden de operaties in het hoge noorden overigens een fiasco.

Hieronder: overal in de majestueuze Noorse valleien stelden de Duitsers flakgeschut op om het veroverde gebied te beschermen tegen Engelse luchtaanvallen.

delijker, in Harstad, ontschepen. Na Bergen was dit de tweede gemiste kans.

Churchill, die beide blunders toeschreef aan vreesachtigheid, wist na 9 april aanvankelijk zelf niet goed wat hij wilde. John Barry memoreerde in de 'Sunday Times' van 4 januari 1970, hoe Churchill in september 1939 slechts mijnen wilde leggen in de Noorse wateren, hoe hij in november dacht aan een versper-ring vanaf de Orkneys tot aan de Noorse kust — een project waarmee hij de gehele marine van de wijs bracht — en hoe hij in december broeide op een militaire actie in Noorwegen en Zweden. Op 13 april 1940 had hij zich tenslotte vastgebeten op de bezetting van Narvik. Uit notulen van het *Military*

Co-ordination Committee blijkt dat hij niet bijster gesteld was op operaties elders, omdat die de herovering van Narvik afbreuk zouden kunnen doen. Premier Chamberlain daarentegen was van mening dat ook Trondheim moest worden bezet. Met enige tegenzin voegde Churchill zich naar het besluit van het oorlogskabinet om de regeringen van Noorwegen en Zweden mee te delen dat de geallieerden van plan waren zowel Trondheim als Narvik te heroveren — Trondheim om zijn waarde als strategisch centrum, Narvik om zijn betekenis als vlootbasis.

Maar Trondheim was 800 km ver en Narvik 1000. Met het oog op Duitse onderzeeërs, vliegtuigen en mijnen waren deze afstanden te riskant voor een groot expeditieleger. Frankrijk was bereid een brigade van het Vreemdelingenlegioen en twee halve brigades Alpenjagers (de befaamde 'Blauwe Duivels') ter beschikking te stellen. Daarenboven konden nog een duizendtal Canadezen in actie worden gebracht en een aantal geëmigreerde Polen, die naar niets zo hunkerden als naar strijd. Dit alles bleef echter beneden de omvang van de versterkingen die generaal Mackesy, de legercommandant in Harstad, eiste. Zolang hij niet alle risico's gedekt achtte, hoefde Londen er niet op te rekenen dat hij in de haven van Narvik aan land zou gaan. En op zijn beurt overtuigde de marinestaf er op 15 april de admiraliteit van — met volledige bijval van Churchill — dat een operatie tegen de verdedigingswerken van Trondheim eerst grondiger bestudeerd moest worden. Vier dagen later werd dit uitstel een definitief afstel. Op 19 april legde het *Military Co-ordination Committee* zich neer bij het advies van Churchill: 'De centrale aanval op Trondheim moet tot een demonstratie beperkt blijven.'

De Britten zochten landingsplaatsen waar zij minder weerstand konden verwachten en waar toch de nodige verbindingen bestonden om in contact te kunnen komen met strijdende Noren in het binnenland. Zij slaagden erin op 14 april drie Franse bataljons en een Britse brigade aan land te zetten in Namsos, 120 km ten noordoosten van Trondheim. 160 km ten zuidwesten van Trondheim, in Åndalsnes, werd een tweede Britse brigade ontscheept. Maar voor Trondheim konden die troepen geen bedreiging vormen. Zij kwamen zonder afweergeschut en zonder veldartillerie. En van meet af aan zorgden de Duitsers ervoor dat de geallieerden geen versterkingen kregen. Hun tocht naar het binnenland werd meer een vlucht voor de Duitse bommenwerpers, die hen dag en nacht bestookten, dan een opmars. Op 21 april maakte de groep van Namsos, onder bevel van generaal Carton de Wiart, contact met Noorse eenheden. Voor het eerst in de Tweede Wereldoorlog stonden hier Britten en Fransen, verenigd met Noren, gezamenlijk tegenover de Duitsers. Zij stonden echter machteloos. Met 100.000 man, met zware en lichte artillerie, met tanks, vlammenwerpers en een constante kogelregen uit schietende jachtvliegtuigen, met lawines van bommen, bestormden de Duitsers de geallieerden, die minder dan half zo talrijk waren en niet eens een breukdeel van die vuurkracht bezaten. De Duitsers schoten op alles en allen, op huizen en ook op burgers. Zij hielden

er nog steeds rekening mee dat de koning was uitgeweken naar dit gebied. Britten, Fransen en Noren werden tot Namsos van huis naar huis teruggedreven. Hetzelfde lot trof het contingent van Åndalsnes.

'Ik ging nu op Narvik over,' schreef Churchill, 'een operatie die zowel belangrijker als beter uitvoerbaar leek.' Koning Haakon en zijn ministers gingen in de nacht van 29 april bij Molde aan boord van de Britse kruiser 'Glasgow'. Op 1 mei kozen zij Tromsø, ver boven Narvik, tot voorlopige zetel van de regering. Omstreeks dezelfde tijd werden uit Åndalsnes en Namsos de Britse troepen geëvacueerd.

Intussen hadden de Britten via radio-Tromsø de bewoners van Narvik herhaaldelijk geadviseerd de stad te ontruimen. Zij wilden haar bombarderen. Maar telkens had de Duitse commandant Dietl via radio-Narvik de evacuatie verboden. 'Ik verbied u te vluchten... wij zullen u beschermen.' Medio april had Hitler even het plan gehad commandant Dietl met zijn manschappen uit Narvik terug te trekken. Er viel in dat woeste noorden zonder wegen toch niet goed te vechten, meende hij. Daarom opperde hij het plan de gehele haven en alle overslaginstallaties, alsmede de spoorweg naar Zweden, op te blazen. Bovendien onderschatte hij allermist de kracht die de geallieerden konden opbrengen voor een tegenaanval. Zijn *Luftwaffe* bezat in die omgeving geen basis, zijn *Kriegsmarine* had ten opzichte van de *Navy* haar minderheid reeds bewezen. Een strategische aftocht was verkieslijker dan een schandelijke nederlaag. Maar generaal Jodl had hem gerustgesteld. 'Indien Dietl zorgt voor een stevig steunpunt langs de spoorlijn, kan hij zo nodig uitwijken naar Zweden.'

In de laatste week van april kregen de Britten in de Narvik-sector geleidelijk meer versterking. Twee compagnieën van de *South Wales Borderers* waren op 29 april in Bodö aan land gegaan. Daags tevoren waren er noord van Narvik Franse troepen ontscheept in Salangen, Bogen en Skånland. Tegelijkertijd was met de torpedobootjager 'Acasta' de Franse generaal Béthouart in Harstad aangekomen. Doch reeds zijn eerste onderhoud met generaal Mackesy, de bevelhebber van de Britse landtroepen, liep uit op een ernstig meningsverschil. De Britse generaal wilde nog steeds niet aan een landing denken. Generaal Béthouart daarentegen — en lord Cork, de bevelhebber over de Britse schepen, wat het met hem eens — meende dat men Narvik het beste bij een verrassingsaanval zou kunnen nemen. Indien hij de beschikking kreeg over een torpedobootjager, zou hij de proef op de som nemen. Lord Cork willigde dit verzoek in, maar wenste zelf mee te gaan. Zij naderden de haven van Narvik zo dicht, dat één Duits salvo hen had kunnen wegvagen. Er was echter geen Duits kanon te bespeuren. Niettemin ondernam Béthouart op 13 mei eerst een proeflanding te Bjerkvik. De verliezen waren zeer gering. Hierbij was generaal Auchinleck aanwezig. Hij was door Churchill naar het hoge noorden gezonden om het commando over alle strijdkrachten over te nemen. Ondanks het duidelijke succes te Bjerkvik begon hij aanzienlijke versterkingen te vragen. Hij wilde de landtroepen opvoeren tot zeventien

bataljons. Daarenboven vroeg hij honderd stuks zwaar en licht luchtdoelgeschut en vier eskaders vliegtuigen.

Maar Londen en Parijs hadden reeds andere zorgen: de *Blitzkrieg* tegen West-Europa. Op 24 mei besloot de Britse regering alles wat zij aan manschappen en materieel bezat, te concentreren in Engeland en Frankrijk. Op 25 mei ontving lord Cork een telegram uit Londen met het bevel Narvik en het hele noorden de rug toe te keren. Toen generaal Béthouart dit vernam, zou hij geantwoord hebben: 'Eerst wil ik Narvik nemen, pas dan trek ik mijn troepen terug.' Zich niet storend aan het bevel zette hij op 27 mei de hoofdaanval op Narvik in. Twee bataljons van het Vreemdelingenlegioen en een Noors bataljon kwamen praktisch zonder verliezen aan land. Toen bleek dat de geallieerden — zij beschikten over 25.000 man — viermaal sterker waren dan de Duitsers. Dezen trokken zich terug in de bergen. Niet wetend dat de verovering van Narvik voor generaal Béthouart uitsluitend een prestigekwestie was geweest, bleven zij de spoorwegverbinding met Zweden op. Alvorens gevolg te geven aan het bevel uit Londen, vernielden de geallieerden alle installaties van de haven. Toen ontbood koning Haakon de kroonprins, zijn ministers en generaal Ruge. Hij stelde hun drie mogelijkheden voor: zich overgeven, alleen doorvechten of in ballingschap gaan. Zij kozen het laatste. Op 7 juni vertrokken zij, vergezeld van de Britse, Franse en Poolse legaties, met de kruiser 'Devonshire' naar Engeland. Het schip had ook de Noorse goudreserves aan boord. Generaal Ruge bleef achter om de Noorse manschappen te demobiliseren. Vier dagen later gaf hij zich met zijn verbitterde soldaten over aan de triomferende Duitsers. Commandant Dietl werd in Berlijn geroemd als de 'overwinnaar van Narvik'. Hitler schonk hem het ridderkruis.

Alle geallieerde troepen, in totaal 24.000 man, waren op 8 juni ingescheept. Zij verlieten Narvik in vier konvooien, gedekt door twee vliegkampschepen, de 'Glorious' en de 'Ark Royal', de kruisers 'Southampton' en 'Coventry', zestien torpedobootjagers en enige kleinere vaartuigen. Zij volgden de route die al zes weken lang tamelijk veilig was gebleken. Maar vier dagen tevoren waren uit Kiel de Duitse slagkruisers 'Gneisenau' en 'Scharnhorn', de kruiser 'Hipper' en vier torpedobootjagers vertrokken om in het gebied van Narvik de geallieerden aan te vallen. Toen de Duitse admiraal vernam dat er Britse konvooien op zee waren, week hij af van zijn opdracht. Op 8 juni onderschepte hij een Brits tankschip, een escorte trawlers en een leeg troepenschip. Hij bracht ze alle tot zinken. 's Middags kregen de slagkruisers de 'Glorious' in zicht en twee torpedobootjagers, de 'Ardent' en de 'Acasta'. Binnen een uur was het lot van de 'Glorious', van de 'Ardent' en van de 'Acasta' bezegeld. 1474 officieren en manschappen van de *Royal Navy* en 41 man van de *Royal Air Force* kwamen hierbij om.

De ondergang van deze en andere Britse schepen sedert 8 april stond echter in geen verhouding tot de verliezen van Hitlers armada. Zij waren zo groot, dat Hitler geen noemenswaardige vloot meer bezat.